

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Jacob Benzow

Avtalsrättslig ställningsfullmakt och aktiebolagsrättslig behörighet

En utredning om utvecklingen inom ställningsfullmakten och dess förhållande till de
aktiebolagsrättsliga behörighetsreglerna

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Lindell-Frantz

Termin för examen: Period 1 VT2020

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Metod och material	8
1.4 Avgränsningar	11
1.5 Forskningsläge	12
1.6 Disposition	13
2 GRUNDLÄGGANDE OM AVTALS RÄTT OCH FULLMAKTSINSTITUTET	15
2.1 Avtalsrätten	15
2.1.1 Rättshandlingar och viljeförklaringar	15
2.1.2 Grundförutsättning för avtalsbundenhet	16
2.1.3 Teorier kring avtalsbindande verkan	16
2.1.4 Avtalets subjektiva rättsverkningar	18
2.2 Fullmaktsinstitutet	19
2.2.1 En förändring i synsättet om avtalsbundenhet	19
2.2.2 Representation genom fullmakt	20
2.2.3 Fullmaktens upprättande	22
2.2.4 Partskonstellationen vid fullmaktshandlande	23
2.2.5 Behörighet och befogenhet	24
2.2.6 Självständiga och osjälvständiga fullmakter	25
3 STÄLLNINGSFULLMAKTEN OCH DESS INNEBÖRD	27
3.1 Allmänt om ställningsfullmakten och dess syfte	27
3.2 Ställningsfullmakten som självständig fullmakt	29
3.3 Problematiken med behörighetsavgränsningen	30
3.4 Tillämpningen i rättspraxis	31
3.5 Speciell ställningsfullmakt	34
3.5.1 Utvidgning av den allmänna ställningsfullmakten	34

3.5.2	Toleransfullmakt	35
3.5.3	Kombinationsfullmakt	36
3.6	Tillitsgrundad fullmakt	37
3.6.1	En fortsatt utveckling i rättspraxis	37
3.6.2	NJA 2013 s. 659	37
3.6.3	NJA 2014 s. 684	38
3.7	Analys av utvecklingen på ställningsfullmaktens område	42
3.7.1	Analysens syfte	42
3.7.2	Ställningsfullmaktens tillämpbarhet	42
3.7.3	Särskilt om den tillitsgrundade fullmakten	45
4	AKTIEBOLAGSRÄTTEN OCH ORGANBEHÖRIGHETSREGLERNA	48
4.1	Kort om aktiebolagsrätt och ABL	48
4.2	Maktdelningen och de olika organen	48
4.3	Verkställande direktörens uppgifter och firmateckningsrätt	50
4.4	Behörighet och befogenhet	52
4.4.1	Det aktiebolagsrättsliga systemet	52
4.4.2	Särskilt tillägg om behörighet och befogenhet inom aktiebolagsrätten	55
4.4.3	Den löpande förvaltningen	57
4.4.4	Bedömning av löpande förvaltning i rättspraxis	58
4.5	Analys av de aktiebolagsrättsliga behörighetsreglerna	59
4.5.1	Analysens syfte	59
4.5.2	Den verkställande direktörens behörighet	60
4.5.3	Den tillitsgrundade fullmaktens tillämpbarhet inom aktiebolagsrätten	62
5	SAMMANFATTANDE SLUTSATSER	67
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	70
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	74

Summary

There are different types of powers of attorney that enables legal actions, where a principal delegates authority to a representative to act on behalf of the principal. One of these is the power of attorney based on position which is regulated in article 10 paragraph 2 of the Swedish Contract Law. In this type of power of attorney, the right to act on behalf of the principal is derived from the position that the person holds, and the limits of authority are defined by law or custom.

The right to act for a principal also exists within company law where the management of a limited liability company is given authority to act on behalf of the company. This authority is not considered to be a power of attorney based on position but a right to act given directly by law. There are, however, similarities which makes it interesting to examine the relationship between the rules of company law and the rules governing the power of attorney based on position and its current application.

The thesis aims to explain the development that has taken place within the field of the power of attorney based on position, and the legal status and present applicability of such power of attorney. This is done through a review of its underlying rules and by explaining the developments of recent case law, focusing on the two cases NJA 2013 p. 659 and NJA 2014 p. 684. The Swedish Supreme Court hereby introduced a power of attorney based on trust. The thesis also aims to examine how authority is determined within company law, with focus on the CEO, and whether such an assessment should be influenced by the principles expressed in the power of attorney based on trust. This is made possible by examining existing law and the purposes behind the legal framework of company law.

In conclusion, changes within the field of the power of attorney based on position, with the emergence of additional types of powers of attorney and the increasing use of trust as a base to decide authority, has resulted in that the power of attorney based on position has been given a wider scope. One part of this development is the introduction of the power of attorney based on trust. By its introduction, The Swedish Supreme Court confirmed that the legitimate trust of third parties can in itself form the basis of a power of attorney. However, in assessing the trust, the principal's insight of the emergence of trust must be taken into account, which means that the aspect of trust will have a lower impact than what the name of the power of attorney suggests.

The assessment of to what extent a CEO has authority to act on behalf of the company is made based on the nature and scope of the company's activities and the current legal action. In such assessment, the nature of the legal act, its value, scope in time and the content of the contract is of decisive importance.

Finally it is concluded that the principles expressed in the power of attorney based on trust should not be applied in the assessment of the authority of a CEO under the Swedish Companies Act. One reason is the differences in the underlying will of the principal that is expressed in the principal's employment of a CEO compared to an employment that gives rise to a power of attorney based on position. Further reasons against such an application are the objectives behind the legal framework for limited liability companies, and the fact that third parties are already guaranteed a certain level of protection of good faith in the Swedish Companies Act.

Sammanfattning

Inom fullmaktsinstitutet finns olika fullmaktstyper som möjliggör rättshandlande genom att en huvudman delegerar behörighet till en fullmäktig att rättshandla för huvudmannens räkning. En sådan fullmaktstyp är ställningsfullmakten som regleras i 10 § 2 st. avtalslagen. Ställningsfullmakten innebär att en person genom sin ställning får en viss behörighet att rättshandla för sin huvudman till följd av lag eller sedvänja.

Behörighetsregler att rättshandla för en huvudman finns även inom aktiebolagsrätten där ett aktiebolags företagsledning ges en behörighet att rättshandla för bolaget. Denna behörighet tillkommer via reglerna inom aktiebolagsrätten och anses inte vara en ställningsfullmakt utan ett legalt ställföreträdarskap. Det finns dock likheter som gör det intressant att undersöka förhållandet mellan de aktiebolagsrättsliga reglerna och reglerna för ställningsfullmakt och dess nuvarande tillämpning.

Uppsatsen syftar till att redogöra för utvecklingen som skett inom ställningsfullmaktens område och den rättsliga ställning och tillämpbarhet en sådan fullmakt har idag. Detta görs via en genomgång av dess bakomliggande regler och en redogörelse för den utveckling som skett i rättspraxis, med fokus på de två rättsfallen NJA 2013 s. 659 och NJA 2014 s. 684. HD införde genom de avgörandena den tillitsgrundade fullmakten. Uppsatsen syftar även till att undersöka hur behörighet bestäms inom aktiebolagsrätten, med fokus på den verkställande direktören, samt om de principer som kommer till uttryck i den tillitsgrundade fullmakten bör tillåtas påverka en sådan behörighetsbedömning. Detta möjliggörs genom en undersökning av gällande rätt och av syftena bakom det aktiebolagsrättsliga regelverket.

Sammanfattningsvis kan konstateras att förändringar inom ställningsfullmaktens område, med framväxten av kompletterande fullmaktstyper och tillitsprincipens allt mer framträdande betydelse, har inneburit att ställningsfullmakten erhållit en ökad tillämpbarhet. En del av denna utveckling utgörs av introduktionen av den tillitsgrundade fullmakten. HD bekräftade genom införandet av den att tredje mans befogade tillit kan ligga till grund för en fullmakt. Vid tillitsbedömningen ska dock huvudmannens insikt till tillitens uppkomst beaktas, vilket innebär att tillitsaspekten inte får ett sådant genomslag som benämningen av fullmakten antyder.

Bedömningen avseende hur långt en verkställande direktörs behörighet sträcker sig görs med beaktande av arten och omfattningen av bolagets

verksamhet och den aktuella rättshandlingen. Av avgörande betydelse är rättshandlings art, dess värde och tidsomfång samt avtalsinnehåll.

Avslutningsvis dras slutsatsen att de principer som kommer till uttryck i den tillitsgrundade fullmakten inte bör tillämpas vid behörighetsbedömningen för en verkställande direktör enligt ABL. Ett skäl är de skillnader i den bakomliggande viljeförklaringen från huvudmannen som kommer till uttryck vid anställandet av en VD, jämfört med vid en anställning som föranleder en ställningsfullmakt. Därutöver talar syftena bakom det aktiebolagsrättsliga regelverket, samt det faktum att tredje man redan tillförsäkras ett visst godtrosskydd i aktiebolagslagen, emot en sådan tillämpning.

Förord

Efter 5 års studier är det till slut dags för mig att packa väskan och vinka farväl till Lund. Lund, denna fantastiska studentstad som gett mig så mycket glädje och så många minnen som jag kommer att bära med mig under resten av mitt liv.

Jag vill till att börja med rikta ett stort tack till min handledare Eva Lindell-Frantz. Ditt engagemang och kunnande har hjälpt till att göra denna uppsats bättre och hjälpt till att driva på mig att fortsätta arbeta under alla dessa månader. Utöver detta har du även bidragit med peppande kommentarer vilket gjort uppsatsskrivandet lite lättare. Tack så mycket Eva, din hjälp under arbetet med denna uppsats har varit helt ovärderlig.

Jag vill även rikta ett tack till Per Samuelsson som ställde upp och agerade bollplank när jag behövde hjälp att förstå vissa aktiebolagsrättsliga frågor. Jag uppskattar enormt mycket att du tog dig den tiden och diskuterade med mig.

Jag vill även tacka min älskade familj för all kärlek och stöttning under dessa 5 år. Min mamma Gunilla, min storasyster Sara och min pappa Mikael. Tack för att ni alltid stöttat mig, för att ni alltid kommer med positiva kommentarer och tips när det behövs och för att ni alltid ställt upp, oavsett vad det varit. Ett särskilt tack vill jag rikta till dig pappa. Under alla dessa 5 år har du ställt upp och hjälpt till med mina studier när jag behövt. All den tid och energi du har lagt på att hjälpa mig, inte minst med denna uppsats, har varit en enorm säkerhet för mig. Jag kan inte tacka dig nog.

Och sen till alla andra fina människor. Jag har under dessa 5 år träffat så otroligt många underbara, roliga, galna och spralliga människor som bidragit till att göra min Lundatid till de roligaste åren i mitt liv. Jag kan inte beskriva hur glad jag är över att ha träffat er allihop och hur tacksam jag är över att jag fått dela min studenttid med just er. Utöver att jag skapat enormt många roliga minnen från Lund, tar jag även med mig vetskapen om att jag skapat vänner för livet.

Hejdå Lund, jag kommer sakna dig.

*Lund, maj 2020,
Jacob Benzow*

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den svenska avtalslagen är över 100 år gammal, men är lika aktuell idag som vid dess tillkomst år 1915. Lagens tillämpning har dock stegvis moderniserats genom åren, bland annat inom det som brukar benämnas fullmaktsinstitutet. Inom fullmaktsinstitutet finns olika former av fullmakter anpassade för sina respektive ändamål och situationer. En av dessa är ställningsfullmakten.

Fullmaktsinstitutet har länge varit, och förblir, fundamentalt för möjliggörandet av ett effektivt affärsliv. Genom friheten att sprida och delegera kompetens att ingå bindande rättshandlingar till ett större antal personer kan avtal ingås på ett smidigt sätt. Med detta följer risken att icke bindande avtal ingås då personer agerar utanför sin behörighet. Här har ställningsfullmakten en till viss del säregen position, då gränserna för hur långt en behörighet sträcker sig i många fall är mer diffusa än vad som är fallet vid andra fullmaktstyper. Trots att användningen av ställningsfullmakt förorsakar vissa svårigheter är denna fullmaktstyp en förutsättning för företags dagliga verksamhetsutövande.

Genom rättspraxis har synen på och bedömningen av ställningsfullmakten förtydligats och i viss mån utvecklats. Somliga begrepps betydelse har förändrats och nya synsätt har uppstått för bestämmandet av en ställningsfullmakts innebörd i det enskilda fallet. Via bedömningar i rättspraxis, främst hänförligt till två rättsfall från år 2013 respektive år 2014, talas det numera om en tillitsgrundad fullmakt. Som en följd av förtydligade, och i viss mån förändrade regler, tillkommer dock inte enbart svar på tidigare problem, utan det väcks samtidigt nya frågeställningar avseende reglers innebörd och tillämpbarhet.

Eftersom ställningsfullmakter tillämpas i så stor utsträckning, vid allt från vardagsinköp i matbutiker, till större avtal inom internationella koncerner, finns ett stort värde i att ytterligare undersöka området. Ställningsfullmakten är inte enbart en positiv företeelse för företag, som ett sätt att ingå rättshandlingar och vidga sin verksamhet, utan kan även leda till meningsskiljaktigheter och rättstvister. Det är därför av stor vikt att känna till rättsläget och hur bedömningen av ställningsfullmakten genomförs.

Det är även av intresse att få ökad kunskap om hur synen på ställningsfullmakten förhåller sig till bestämmelser som reglerar särskilda

befattningshavares behörighet att ingå bindande rättshandlingar för sin huvudman. Inom aktiebolagsrätten, huvudsakligen aktiebolagslag (2005:551)¹, finns lagbestämmelser avseende bolagsorganens kompetens att rättshandla. De har via sin ställning möjlighet att ingå avtal med såväl positivt som negativt utfall för sin huvudman. Hur långt behörigheten för dessa bolagsorgan sträcker sig bestäms som utgångspunkt av lag, och är därmed synbart för motparten som kan ta del av hur en verkställande direktörs eller en styrelses behörighet avgränsas.

Därför är det av stort intresse att undersöka hur denna lagstadgade aktiebolagsrättsliga reglering står sig mot synen på ställningsfullmakten som framkommit genom rättspraxis och doktrin. Kan dessa två verka gemensamt, eller finns det bakomliggande intressen inom aktiebolagsrätten som är oförenliga med den utvecklade synen på ställningsfullmakten? Går det överhuvudtaget att i de fall som omfattas av en aktiebolagsrättsligt grundad behörighet skapa sig en befogad tillit som sträcker sig längre än något som är lagreglerat?

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att redogöra för huvuddragen av ställningsfullmaktens utveckling, och dess rättsliga ställning och tillämpbarhet idag. Syftet är vidare att undersöka de aktiebolagsrättsliga behörighetsreglerna, och analysera huruvida den senaste utvecklingen inom avtalsrätten avseende bedömningen av en ställningsfullmäktigs behörighet bör avspeglas i behörighetsbedömningen i aktiebolagsrätten.

För att uppfylla uppsatsens syfte avser jag att svara på följande frågeställningar:

- Vad har rättsutvecklingen inom ställningsfullmaktens område inneburit för ställningsfullmaktens tillämpbarhet?
- Vad avses med en tillitsgrundad fullmakt?
- Vilka omständigheter tillmäts betydelse vid fastställandet av behörigheten för en verkställande direktör enligt reglerna i ABL?
- Bör de principer som kommer till uttryck i den tillitsgrundade fullmakten tillämpas vid en bedömning avseende en verkställande direktörs behörighet enligt ABL?

---

¹ Fortsättningsvis hänvisad till som ABL.

1.3 Metod och material

I uppsatsen tillämpas en rättsdogmatisk metod. Det finns inte en klar och enhetlig definition av vad som avses med rättsdogmatik, men det brukar beskrivas som en metod som används för att redogöra för gällande rätt, med stöd i de traditionella rättskällorna.² Med de traditionella rättskällorna åsyftas generellt sett lag, lagförarbeten, prejudikat och den juridiska litteraturen, ofta benämnd doktrin.³ Vid redogörandet för avtalsrätten är det även relevant att utgå från allmänna rättsgrundsatser, eftersom de ligger till grund för mycket av tankehalten bakom lagreglerna, samt för hur lagreglerna tolkas och tillämpas. För att uppfylla uppsatsens syfte krävs även en hantering av rättskällan sedvänja, vilken kan beskrivas som en utanför lagtext erkänd rättsregel med utbredd spridning, som är erkänd av samhället och de rättsliga institutionerna. Sedvänjan ska skiljas från andra i sammanhanget liknande uttryck som partsbruk och handelsbruk, som till viss del kan ha liknande innebörd men som kan etableras med mindre spridning och därför utgör snävare begrepp.⁴ Vid en presentation av fullmaktsinstitutet, och framförallt ställningsfullmakten, är redogörelse för sedvänja nödvändigt för en heltäckande framställning eftersom sedvänja omnämns i bestämmelsen som behandlar ställningsfullmakten.

Tillämpningen av en rättsdogmatisk metod behöver inte enbart betyda att man beskriver gällande rätt, utan kan även inkludera analyserande avsnitt där gällande rätt problematiseras och beskrivs utifrån nya förutsättningar, eller där nya svar söks utifrån annat än enbart gällande rätt.⁵

Rättskällorna har olika ställning inom rättskällevärdet, där främst lagtext har en tydlig position som auktoritär källa som ska behandlas vid en rättsdogmatisk undersökning, medan diskussioner kan föras kring främst doktrinen faktiska värde som källa.⁶ Kleineman lyfter doktrinen roll som en allmänt accepterad rättskälla, och menar att den krävs för att korrekt kunna beskriva rättsläget.⁷ Kleineman talar om doktrinen särskilda ställning som rättskälla eftersom författare har friheten att inte enbart beskriva rättsläget, utan även kritisera och påverka rättsutvecklingen.⁸ Det krävs dock ett urval

---

² Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, 2018, s. 48 f.; Jareborg, ”Rättsdogmatik som vetenskap”, SvJT 2004, s. 8.

³ Sandgren, 2018, s. 45.

⁴ Grönfors & Dotevall, *Avtalslagen – en kommentar*, 2016, s. 152; Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, *Avtalsrätt I*, 2016, s. 210 not 54; Munukka, Lexino, kommentar till avtalslagen 2 kap. 10 §, avsnitt 3.4.4.

⁵ Kleineman, ”Rättsdogmatisk metod”, 2018, s. 26; Jareborg, SvJT 2004, s. 4.

⁶ Sandgren, 2018, s. 46.

⁷ Kleineman, 2018, s. 33 f.

⁸ Kleineman, 2018, s. 36.

och att enbart sådan litteratur som kan anses vara trovärdig och lämpad för framställningen används.

Genom användningen av samtliga nämnda källor undersöker jag det svenska fullmaktsinstitutets uppbyggnad och tillämpning, samt redogör för ställningsfullmaktens utveckling och nuvarande position. Samma källor används för att beskriva aktiebolagsrätten, med fokus på bolagsorganens ställning och den kompetens de besitter att rättshandla för bolaget.

Det svenska fullmaktsinstitutet behandlas i 2 kap. lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område⁹, samt i de tillhörande lagförarbetena, vilka redogör för bestämmelsernas uppbyggnad och de allmänna rättsgrundsatser och syften som ligger bakom lagstiftningen. Det bör framhållas att förarbetena numera är relativt ålderstigna och därmed kanske inte i alla avseenden speglar dagens rättsuppfattning. De är dock relevanta för att skapa en förståelse för uppbyggnaden av de regler som fortfarande tillämpas. Förarbete och lagtext behandlas för att beskriva rättsläget och tankegångarna bakom fullmaktsinstitutets införande.

För att uppfylla uppsatsens syfte krävs vidare en genomgång av de bestämmelser som reglerar bolagets ledning och organbehörighet i 8 kap. ABL, samt tillhörande lagförarbeten. ABL har uppdaterats och ändrats ett flertal gånger, men har till stor del behållit samma eller liknande regler. Detta innebär att äldre förarbeten fortfarande är relevanta att använda sig för att förstå bakgrunden till regleringarna.¹⁰ Via en redogörelse av detta material möjliggörs en beskrivning av rättsläget och de regler som påverkar bedömningen av bolagsorganens behörighet.

I uppsatsen behandlas även rättspraxis, främst avseende fullmaktsinstitutet, eftersom mycket av rättsutvecklingen kommer till uttryck då HD i sina domskäl för resonemang som ligger till grund för den utvecklade synen på de olika fullmaktstyperna. De rättsfall som presenteras är ett urval av de som frekvent hänvisas till i litteraturen, och där bedömningen av ställningsfullmaktens ramar i någon mån förtydligats eller förändrats. Det är inte en heltäckande redogörelse av all rättspraxis som finns på området. Fokus i framställningen gällande ställningsfullmakt är på de rättsfall som kommit från och med år 2000, med tyngdpunkt på NJA 2013 s. 659 och NJA 2014 s. 684. Detta eftersom det är de rättsfallen som huvudsakligen ligger till grund för den delvis nya synen på ställningsfullmakten, i form av den slutliga introduceringen av fullmakt baserad på tillit. Även äldre rättsfall inkluderas i

---

⁹ Fortsättningsvis hänvisad till som AvtL.

¹⁰ Nerep, Adestam & Samuelsson, Lexino, kommentar till aktiebolagslagen 1 kap. 1 §, avsnitt 1.

viss mån eftersom avsikten är att tydliggöra hur synen på ställningsfullmakten sett ut genom åren, och belysa den rättsutveckling som skett i HD:s domskäl.

Även i den aktiebolagsrättsliga framställningen presenteras viss rättspraxis för att tydliggöra hur avgränsningen av en verkställande direktörs behörighet genomförs i praktiken. Rättspraxis användas inte i samma utsträckning som vid presentationen av den avtalsrättsliga ställningsfullmakten, eftersom det inte finns ett lika stort urval av rättsfall som klargör rättsläget.

Uppsatsen bygger på studiet av en stor mängd litteratur, i syfte att redogöra för rättsläget ur ett objektiva perspektiv, och för att lyfta fram enskilda författares åsikter. Detta används för att ytterligare belysa rättsläget, bakgrunden till regleringarna, och vilka problem som uppdragats som konsekvens av reglernas utveckling. Urvalet har gjorts för att inkludera sådana författare som frekvent återkommer inom litteraturen på områdena, och de verk som ofta hänvisas till i annan litteratur. Dessa verk utgör därför en bra utgångspunkt för uppsatsens framställning. Exempel på dessa är *Ställningsfullmakt och bulvanskap* av Kurt Grönfors, *Avtalsrätt I* av Adlercreutz, Gorton och Lindell-Frantz, *Aktiebolagets grundproblem* av Bergström och Samuelsson, *Svensk associationsrätt i huvuddrag* av Johansson, samt *Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten* av Ola Åhman.

Vid urvalet av artiklar har valts ut framställningar skrivna av etablerade namn inom respektive rättsområde eller sådana som är skrivna av praktiserande jurister, publicerade i de större juridiska tidskrifterna, exempelvis *Svensk juristtidning* och *Juridisk tidskrift*. Här kan bland annat nämnas Christina Rambergs och Christine Stridsbergs artiklar om ställningsfullmaktens utveckling i rättspraxis.¹¹ Som ovan framhållits kan en diskussion föras kring doktrinen värde som rättskälla. Det är därför viktigt att notera att artiklar kan anses ha ett lägre rättskällvärde än främst lagtext och lagförarbeten, men de kan trots allt inkluderas som stöd till framförd argumentation och problematisering.

I uppsatsens redogörelse för fullmaktsinstitutet behandlas i viss utsträckning även sådana regelsamlingar som framställts med avsikten att skapa enhetliga internationella kodifikationer inom avtalsrätten. Detta är inte ett komparativt avsnitt, utan kodifikationerna nämns för att belysa vissa aspekter kring avtalsrätten och fullmaktsinstitutet. De regelsamlingar jag anser vara relevanta att inkludera för uppfyllnad av uppsatsens syfte är Unidroit

---

¹¹ Ramberg, "HD:s moderna fullmaktslära", JT 2013/14; Stridsberg, "Tillitsfullmakter – nytt klargörande om befogad tillit som behörighetsgrund", JT 2014/15.

Principles of International Commercial Contracts¹² som är utformad med avsikt att harmonisera den globala avtalsrätten, samt Draft Common Frame of Reference¹³, som är framarbetad med fokus på de gemensamma principerna inom den europeiska avtalsrätten. Dessa dokument är inte bindande lag, vilket innebär att deras position bland de traditionella rättskällorna måste beaktas. De har inte samma rättskällevärde som bindande lagar, men dessa typer av soft laws kan trots det inkluderas i en rättsdogmatisk framställning.¹⁴ Kodifikationerna kan få betydelse vid bland annat tolkning av svensk rätt och har under senare år hänvisats till i HD¹⁵, vilket visar på dess ställning som delvis utfyllande rättskälla och därmed dess relevans för redogörandet av svensk rätt.¹⁶

1.4 Avgränsningar

För att uppfylla uppsatsens syfte ligger, för den allmänna avtalsrättsens del, fokus på ställningsfullmakten. Fullmaktsinstitutet som helhet presenteras inledningsvis för att läsaren ska få en förståelse för de principer som ligger till grund för införandet av fullmakter och möjliggörandet av handlande via mellanmän. Andra fullmaktstyper än ställningsfullmakten behandlas enbart översiktligt, eller för att jämföras med ställningsfullmakten för att på ett tydligt sätt redovisa skillnader och vad som är karaktäristiskt för just ställningsfullmakten. Återkallelse av fullmakt behandlas inte.

Uppsatsen behandlar de processuella aspekterna enbart marginellt. Ingående redovisningar av sådant som åberopsbörd och bevisbörd i tvister som involverar ställningsfullmakt, är därför inte inkluderade. I det inledande kapitlet redogörs för de grundläggande aspekterna kring avtalsbindning och de delarna som är mest relevanta för den efterföljande genomgången av fullmaktsinstitutet. Utförliga beskrivningar om bland annat ren accept, rätt adressat, mottagande av meddelande m.fl. förekommer därför inte.

Vid redogörelsen för ABL och de aktiebolagsrättsliga reglerna görs inte en lika grundläggande genomgång som avseende fullmaktsinstitutet och ställningsfullmakten. På grund av uppsatsens begränsade omfång inkluderas inte en genomgång av samtliga regler som tar sikte på aktiebolagens arbetssätt. En presentation av de formella kraven för hur firmateckning ska gå till avseende aktiebolag inkluderas inte. För att uppfylla uppsatsens syfte

---

¹² Fortsättningsvis hänvisad till som PICC.

¹³ Fortsättningsvis hänvisad till som DCFR.

¹⁴ Sandgren, 2018, s. 46.

¹⁵ Munukka, Lexino, kommentar till avtalslagen 1 kap. 1 §, avsnitt 2.5.

¹⁶ Kleineman, 2018, s. 31 ff.

krävs att fokus ligger på redogörelsen av reglerna kring bolagsorganens representationskompetens.

Ställningen som verkställande direktör är för denna uppsats mest relevant att undersöka i förhållande till den avtalsrättsliga ställningsfullmakten. Positionen innebär mycket externt rättshandlande, och är jämförbar med de situationer som ställningsfullmakten prövats emot genom åren. Ett fokus på den verkställande direktören lämpar sig därför bäst för att uppfylla uppsatsens syfte.

En introduktion av aktiebolagsrätten och den maktindelning som är kännetecknande för aktiebolag genomförs, med en presentation av fördelningen av uppgifter mellan bolagsorganen, och de skäl som ligger till grund för denna fördelning. Härfter fokuseras på den verkställande direktören, dennes uppdrag och behörighet att teckna firman. Aktiebolagsstyrelsens ansvarsområden och firmateckningsrätt presenteras till viss del, men en genomgång av reglerna kring exempelvis styrelsens sammansättning, beslutsförhet och hur deras beslut ska protokollföras inkluderas inte. Vid genomgången av behörighetsavgränsning, med förklaringen av begreppsanvändningen, ställningstaganden i doktrin och exemplifiering i rättspraxis, ligger fokus på den verkställande direktören.

Vid presentationen av den verkställande direktörens ansvarsområden och dennes behörighet, fokuseras på den huvudsakliga uppgiften att sköta den löpande förvaltningen. Övriga uppdrag enligt de aktiebolagsrättsliga reglerna behandlas inte i samma utsträckning. På grund av uppsatsens begränsade omfång behandlas inte heller bolagsorganens lojalitetsplikt, ABL:s förbudsregler eller skadeståndsansvaret inom aktiebolag. Dessa saker angränsar till diskussionen om bolagsorganens representationskompetens, men är inte nödvändiga för att uppnå uppsatsens syfte. Fokus ligger på de omständigheter som är direkt nödvändiga att behandla vid redogörelser av behörighet och befogenhet.

1.5 Forskningsläge

Fullmaktsinstitutet som helhet, samt ställningsfullmakt specifikt, omnämns frekvent inom litteraturen, uppsatser och avhandlingar. Ställningsfullmaktens innebörd och betydelse har analyserats genom åren efter förändringar i synsätt i doktrin, och efter utveckling i rättspraxis. Ämnet inkluderas konsekvent i arbeten som behandlar allmän avtalsrätt, och är en del av kurslitteraturen för kurser innehållande avtalsrätt och civilrätt.

Ställningsfullmakt har sedan många år tillbaka behandlats av framstående författare inom civilrätt som Kurt Grönfors och Axel Adlercreutz. Redogörelse för ställningsfullmaktens betydelse och rättsliga ställning efter den utvecklingen som skett under senare år har skett av författare som Ola Svensson och Christine Stridsberg. Det finns därmed mycket skrivet inom området, i form av redogörelser för utvecklingen i rättspraxis och det aktuella rättsläget, samt personliga reflektioner kring ställningsfullmaktens framtida tillämplighet och dess kategorisering i förhållande till andra fullmaktstyper.

Även inom det aktiebolagsrättsliga området finns mycket litteratur. Vissa författare behandlar samtliga aktiebolagsrättsliga aspekter, medan andra fokuserar på bolagsorganen och redogörelser kring behörighet och befogenhet. Några av dem som skriver om aktiebolagsrätt i dess helhet är Rolf Dotevall, Torsten Sandström, Claes Bergström, Per Samuelsson och Svante Johansson. Ett verk som fokuserar specifikt på bolagsorganens kompetens att rättshandla för bolaget är Ola Åhmans avhandling *Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten*.

Vissa författare har i sina framställningar resonerat kring de avtalsrättsliga fullmakterna kontra de aktiebolagsrättsliga reglerna, bland annat om hur sedvänja enligt den avtalsrättsliga ställningsfullmakten skulle kunna påverka ett bolagsorgans representationskompetens. Det har dock inte varit fråga om uttömmande redogörelser, utan snarare ett uppmärksammande av att det går att resonera kring de två systemen och hur de ska anses höra ihop. Däremot har jag inte hittat någon som skrivit om den rättsliga ställningen av ställningsfullmakten idag, med tillkomsten av den tillitsgrundade fullmakten och dess förhållande till behörighetsreglerna i ABL.

1.6 Disposition

Efter detta inledande kapitel, redogörs i kapitel 2 för hur avtalsbundenhet uppkommer, samt tillhörande begrepp, exempelvis viljeförklaring, vilket krävs för att läsaren ska få en förståelse för svensk avtalsrätt och för sådana begrepp som återkommer senare i uppsatsen. Härefter redogörs för fullmaktsinstitutet, med en presentation av bakomliggande principer och grunden för dess införande.

I kapitel 3 behandlas ställningsfullmakten. Där beskrivs dess tillkomst och betydelse inom fullmaktsinstitutet och dess stegvisa förändring och utveckling genom tillämpning i rättspraxis, med fokus på senare års rättsfall. Avsikten är att läsaren genom denna presentation ska få en ökad förståelse för synen på ställningsfullmakten och hur domstolar bedömer huruvida en

ställningsfullmakt föreligger eller inte, samt få en redogörelse för de olika fullmaktstyperna som introducerats i rättspraxis.

I kapitel 4 följer en redogörelse för de aktiebolagsrättsliga reglerna avseende bolagsorganen och deras behörighet i 8 kap. ABL. Genom denna redogörelse ska läsaren få en förståelse för det aktiebolagsrättsliga systemet inom ABL, varför dessa regler finns, samt för hur behörigheten för bolagsorganen är reglerade i lag. Detta är en förutsättning för att sedan kunna besvara frågeställningen om den tillitgrundande fullmaktens ställning gentemot organbehörighetsreglerna.

Uppsatsens analys presenteras uppdelat i två större avsnitt i kapitel 3 och 4. De två frågeställningar som i huvudsak rör avtalsrätten och ställningsfullmakten besvaras därför i slutet av kapitel 3, och de två frågeställningar som rör aktiebolagsrätten och förhållandet mellan de två rättsområdena besvaras i slutet av kapitel 4.

Uppsatsen avslutas sedan genom ett kort sammanfattande kapitel 5 med en summering av uppsatsens slutsatser.

2 Grundläggande om avtalsrätt och fullmaktsinstitutet

2.1 Avtalsrätten

2.1.1 Rättshandlingar och viljeförklaringar

Avtal är en grundförutsättning för affärlivet och ingås dagligen av såväl företag som privatpersoner.¹⁷ Vid många avtal utbyter parterna prestationer med varandra i direkt samband till avtalets upprättande, men parterna har friheten att gemensamt komma överens om den tidsram inom vilken de avtalade förpliktelserna ska uppfyllas.¹⁸

Att ingå avtal omfattas av det som benämns som en rättshandling. En rättshandling är ett agerande som manifesterar en avsikt. Det kan vara en avsikt att ingå ett nytt avtal, alltså att skapa ett helt nytt rättsförhållande, eller en avsikt att i någon mån förändra ett befintligt rättsförhållande.¹⁹ Karakteristiskt för rättshandlingar, till skillnad från andra handlingar, anses vara att den rättsföljd som inträder som konsekvens av rättshandlingen gör det till följd av den uttryckta viljan.²⁰ Även otillåtna handlingar, exempelvis när en fullmäktig agerar i strid med fullmaktsgivarens instruktioner och åstadkommer en rättsföljd, är att anse som en rättshandling.²¹

Ett närliggande begrepp är viljeförklaring. Med viljeförklaring åsyftas att en person ger uttryck för en avsikt att åstadkomma ett nytt, eller i någon mån förändrat, rättsförhållande. Avsikten måste manifesteras utåt på ett sådant sätt att motparten kan ta del av den och förstå dess innebörd. En förklaring av viljan är en förutsättning för rättsföljd, och enbart en inneboende önskan är inte att likställa med en viljeförklaring.²² Det finns dock inget bestämt tillvägagångssätt för hur en viljeförklaring ska komma till uttryck utan det väsentliga är om den rättshandlande uttrycker en vilja att åstadkomma en rättsföljd.²³ Alla formuleringar eller uttryckssätt kan därför anses innebära en

---

¹⁷ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 18 ff.

¹⁸ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 19.

¹⁹ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 25.

²⁰ Svensson, *Viljeförklaringen och dess innehåll*, 1996, s. 29 f.

²¹ Svensson, 1996, s. 30 f.

²² Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 25.

²³ Svensson, 1996, s. 22 ff.

viljeförklaring under förutsättning att de enligt omständigheterna kan anses ge uttryck för en genuin vilja att åstadkomma en viss rättsföljd.²⁴

Ett agerande kan därmed utgöra avtalsgrundande fakta som konstituerar en vilja att ingå en rättshandling i en viss situation utan att det anses ha likvärdig betydelse i annan situation. Eftersom varierande former av realhandlingar, eller uteblivna ageranden, kan anses konstituera en rättshandlingsvilja, beror bedömningen av dem på i vilket sammanhang de sker.²⁵

2.1.2 Grundförutsättning för avtalsbundenhet

En förutsättning för att ett avtal ska anses föreligga är att det sker ett rättshandlande från alla parter. Enligt den traditionellt benämnda anbud-accept-modellen krävs för att ett avtal ska uppstå att parterna når en överenskommelse via utbytet av anbud och accept, som i all väsentlighet överensstämmer med varandra.²⁶ Som huvudregel krävs alltså någon form av aktivitet från respektive part, i form av ett riktat anbud eller ett korresponderande svar på ett sådant anbud. Även andra former av realhandlanden, eller en passivitet, kan dock anses utgöra rättshandlingar som tyder på en avsikt och leder till ett bindande avtal.²⁷

Ytterligare en förutsättning för avtalsbundenhet är att personen som rättshandlar har rättslig handlingsförmåga, vilket avser en rätt att företa bindande rättshandlingar. Exempelvis gäller att omyndiga personer, samt personer som har en god man eller är satta under förvaltarskap, inte har rättslig handlingsförmåga. Sådana personer har som utgångspunkt inte möjlighet att ingå avtal.²⁸

2.1.3 Teorier kring avtalsbindande verkan

Det finns olika synsätt inom avtalsrätten gällande vad som ska anses utgöra de rättsskapande elementen vid avtalsbundenhet. Två av dessa synsätt brukar benämnas viljeprincipen respektive tillitsprincipen.

Viljeprincipen tar sin utgångspunkt i att avtalsbundenhet endast kan uppkomma som en följd av den rättshandlandes faktiska vilja. Stöd för denna ståndpunkt hämtas delvis i avtalsfriheten, som innebär att en rättshandlande har förmåga att ingå avtal med den motpart den själv väljer, under de

---

²⁴ Svensson, 1996, s. 22 ff.; Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 26.

²⁵ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 22, s. 26 och s. 60.

²⁶ Grönfors, ”Löftesprincipen, tillitsteorin och avtalslagen”, JT 1992/93, s. 267; Svensson, 1996, s. 27.

²⁷ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 80.

²⁸ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 57 ff.

förutsättningar avtalsparterna gemensamt kommer överens om. En part kan som huvudregel inte tvingas ingå bindande avtal med en oönskad motpart. Partsviljan är därför det som ska anses leda till avtalsverkan.²⁹

Viljeprincipen innebär att för att en giltig viljeförklaring ska kunna föreligga krävs att det inte är någon skillnad i den faktiska viljan och hur den kommit till uttryck.³⁰ Det rättsskapande momentet utgår från den rättshandlande partens vilja utan beaktande av motpartens uppfattning. Utgångspunkten ligger i vad den rättshandlande avsett att uppnå. Om det föreligger någon avvikelse mellan den rättshandlandes avsikt och hur denna kommit till uttryck är viljeförklaringen inte bindande.³¹ Bundenhet ska därför inte uppkomma baserat på en förklarad vilja när denna inte överensstämmer med den faktiska avsikten.³²

Det har riktats kritik mot viljeprincipen. Bland annat eftersom det inte anses ligga i den allmänna omsättningens intresse att en motpart inte kan förlita sig på viljeförklaringar på grund av att det föreligger en risk att de inte får avtalsverkan, med anledning av en diskrepans mellan den faktiska och den uttryckta viljan.³³

Ett annat sätt att resonera kring vad som ska anses utgöra det rättsskapande elementet vid avtalsbindning är tillitsprincipen. Inom tillitsprincipen betonas istället vikten av motpartens uppfattning av viljeförklaringen, oaktat om den uttryckta viljan och den verkliga viljan hos avgivaren överensstämmer eller inte.³⁴ Genom att bortse från den rättshandlandes subjektiva vilja anses den tillit som motparten fått baserat på den uttryckta viljeförklaringen ha avgörande betydelse för bedömningen huruvida ett bindande avtal ska anses föreligga.³⁵ Det avgörande är de yttre uppfattbara fenomen, och motparten ska kunna förlita sig på den uppfattning som erhållits av hur viljan manifesterats.³⁶

Tillitsprincipen kom att prägla de nordiska avtalslagarna och ligger till grund för den svenska AvtL. Därför finns ett skydd för en godtroende tredje man avseende avtals befintlighet och innehåll.³⁷ Det krävs inte en faktisk vilja att

---

²⁹ Nationalencyklopedin: "viljeteorin"; Grönfors, JT, 1992/93, s. 267. Jmf art. 1.1 PICC, vilken uttrycker avtalsfrihet som grundläggande princip inom internationell handel.

³⁰ Svensson, "Viljeförklaring och tillitsfullmakt - några kritiska reflexioner kring ett rättsfall", JT 2015/16, s. 334.

³¹ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 46.

³² Svensson, JT, 2015/16, s. 334.

³³ Svensson, 1996, s. 35 f.

³⁴ Svensson, 1996, s. 38.

³⁵ Nationalencyklopedin: "tillitsteorin"; Grönfors, JT 1992/93, s. 267 ff.

³⁶ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 26; Svensson, 1996, s. 38 ff.

³⁷ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 46.

binda sig för att avtal ska uppstå. Av större vikt är istället den uppfattning motparten bildar sig avseende en sådan vilja.³⁸ Rättsläget är därmed sådant att såvida inte motsatsen bevisas förutsätts parterna ha en avsikt att binda sig. Det finns dock undantag från denna regel då sådan avsikt inte kan åläggas en person, exempelvis då någon tvingats att upprätta ett avtal under hot.³⁹ Det finns alltså utrymme för inslag av såväl viljeprincipen som tillitsprincipen inom svensk avtalsrätt.⁴⁰

Tillitsprincipen kommer till uttryck i 32 § 1 st. AvtL e contrario. Bestämmelsen föreskriver att den som avger en viljeförklaring som får ett felaktigt innehåll inte blir bunden om mottagaren insåg eller bort insett misstaget. Under förutsättning att motparten är i god tro avseende viljeförklaringen blir avgivaren alltså bunden av dess innehåll. Enbart då motparten inser eller borde ha insett att en viljeförklaring inte överensstämmer med den faktiska viljan hos den rättshandlande får en sådan viljeförklaring inte betydelse för ett avtals giltighet.⁴¹

Tillitsprincipen kommer även till uttryck i de internationella avtalsrättsliga kodifikationerna. De uttrycker vikten av parternas samlade ageranden och den befogade uppfattningen motparten får och har regler om att parter ska handla enligt ”*good faith*”. Reglerna ska skydda den uppfattning som motparten skapat sig baserat på ageranden och uttalanden och hur dessa har blivit ”*reasonably understood*”. En befogad uppfattning och förlitan gentemot motparten ska därför skyddas.⁴²

2.1.4 Avtalets subjektiva rättsverkningar

Det är enbart de av avtalet utpekade avtalsparterna som binds, och utomstående som inte uttryckt en avsikt att binda sig kan inte åläggas något ansvar. Avtalet fastställer därmed vem som har ett rättsligt ansvar att fullborda det, de förpliktelser som ska uppfyllas, samt hur parterna ska agera för uppfyllnad av förpliktelserna. Avtalet kan därför ses som ett styrdokument för avtalsparterna.⁴³

Det är av stor vikt att reda ut huruvida det föreligger ett bindande avtal, samt vilka parterna är. Huvudregeln är att avtal skall hållas och efter att avtal ingåtts är parterna förhindrade att bortse från dess bestämmelser och att

---

³⁸ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 60; Svensson, 1996, s. 97 ff.

³⁹ Se 3 kap. AvtL.

⁴⁰ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, 2019, s. 46 f.

⁴¹ Se 32 § 1 st. AvtL.

⁴² Se art. II.-4:102 DCFR och art. 1.7-8 PICC.

⁴³ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 19 och s. 29.

villkorslöst dra sig ur avtalsförhållandet.⁴⁴ Ett underlåtande av detta utgör avtalsbrott, och den drabbade parten kan då via rättsliga åtgärder framtvunga avtalsuppfyllnad, alternativt få ekonomisk kompensation.⁴⁵

2.2 Fullmaktsinstitutet

2.2.1 En förändring i synsättet om avtalsbundenhet

Utgångspunkten inom avtalsrätten har länge varit att avtalets rättsverkningar enbart kan åläggas de avtalslutande parterna.⁴⁶ Med de avtalslutande parterna åsyftas de personer som är aktiva och deltar vid förhandlingar och uttrycker en rättshandlingsvilja riktad direkt till motparten. Därmed antas de personer som till sin motpart förmedlar ett anbud, och en korresponderande accept, vara de som av avtalet pekats ut som parter.⁴⁷ Det har därför som utgångspunkt inte funnits en möjlighet att binda utomstående parter till ett avtals rättsverkningar, under förutsättning att en sådan vilja inte manifesterats.⁴⁸

Över tid har behovet ökat för nya partbindningsmönster, där inte enbart de närvarande och aktivt förhandlande parterna undantagslöst ska vara de som blir slutligt bundna av ett avtal. I praktiken är det inte längre så att det alltid är fråga om en tvåpartskonstellation där hela avtalsprocessen sker direkt mellan de parter som åläggs förpliktelser enligt avtalet. Det är tvärtom vanligt förekommande att hela eller delar av avtalsprocessen hanteras av en mellanman, som representerar ena parten och agerar i dennes intresse. För att förenkla formerna för att ingå avtal och möjliggöra ett ökat antal transaktioner finns regler om representation. Här avses olika sätt för en mellanman att förhandla och sluta avtal i annans namn, istället för att den part som ingår avtalet måste närvara i egen person.⁴⁹ Det blir i dessa fall tal om ett annat handlingsmönster, där den slutligt bundna parten inte närvarar vid den tidpunkt då avtalet blir bindande.⁵⁰

---

⁴⁴ Jmf art. II.-1:103 DCFR samt art. 1.3 PICC, vilka uttrycker synen på avtalets bindande verkan.

⁴⁵ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 27 f.; Ramberg & Ramberg, 2019, s. 33 ff.

⁴⁶ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 168.

⁴⁷ Grönfors, *Ställningsfullmakt och bulvanskap*, 1961, s. 11.

⁴⁸ Grönfors, 1961, s. 9 ff.; Här ska uppmärksammas att avtalsparterna har möjlighet att avtala på ett sätt som är till förmån för en utomstående och därmed berättiga den personen. Läs mer om tredjemansavtal, Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 163 ff.

⁴⁹ Grönfors, 1961, s. 11.

⁵⁰ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 176.

Grönfors beskriver det som att det karakteristiska för representation är att ”mellanmannen, som är en avtalslutande person, har förmåga att binda sin utanför avtalsförhandlingarna stående huvudman och dra in honom som part i avtalet”.⁵¹ Det finns olika former av representation då en mellanman används för att ingå rättshandlingar. Ett exempel är handelsagenter, där en agent förmedlar uppdrag till sin huvudman och agerar för dess räkning vid affärer. Handelsagenten ingår rättshandlingar utan att själv bli förpliktigad att uppfylla dem. Även andra former av representation används frekvent, bland annat då legala ställföreträdare handlar för minderårigas räkning.⁵² En annan form av legala ställföreträdare regleras i ABL. Juridiska personer har inte förmågan att företräda sig själva och kräver representation av fysiska personer, vilket som utgångspunkt görs av bolagsorganen.⁵³ Deras kompetens att handla för aktiebolaget regleras i lag.⁵⁴ Detta kommer att redogöras för utförligt i kapitel 4 i denna uppsats.

2.2.2 Representation genom fullmakt

Fullmakt är en form av representation som har sin grund i bestämmelserna i 2 kap. AvtL. Där regleras representation som bygger på avtal eller sedvänja. En persons rätt att handla för annan kan i övrigt grundas på lag eller myndighetsföreskrifter. Hit hör bland annat den ovan nämnda aktiebolagsrätten och representationen för juridiska personer.⁵⁵

Behovet av nya former av partbindningsmönster uppdagades tidigt. Det ansågs oförenligt med de ekonomiska behoven i samhället att enbart hålla sig till det traditionella sättet att ingå avtal. I motiven till AvtL skrev Obligationsrättskommittén att ”icke blott affärsman utan även enskilda personer äro nödsakade att i stor utsträckning anlita annans medverkan vid ingående av avtal eller företagande av andra rättshandlingar. Härvid är det i allmänhet både för den, som vid rättshandlingen låter sig företrädas av en annan, och för den, gent emot vilken rättshandlingen företages — i detta kapitel kallad tredje man — önskvärt, att rättshandlingen medför samma rättsverkningar som om huvudmannen själv företagit den eller, med andra ord, att det rättsförhållande, som genom handlingen grundlägges, uppstår omedelbart mellan huvudmannen och tredje man, så att de med sina anspråk i anledning av rättshandlingen kunna vända sig direkt mot varandra.”⁵⁶ Citatet belyser behovet av ett institut som möjliggör rättshandlande för annans räkning, och resulterar i en giltig rättshandling mellan de avsedda

---

⁵¹ Grönfors, 1961, s. 12.

⁵² Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 176 f.

⁵³ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 177 och s. 221.

⁵⁴ Se bl. a. 8 kap. 29 och 35–36 §§ ABL.

⁵⁵ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 177.

⁵⁶ Förslag till lag om avtal och andra rättshandlingar, 1914 (fortsättningsvis: Försl.), s. 62.

avtalsparterna samtidigt som mellanmannen själv inte blir part i avtalet. Ett sådant behov kan motiveras av flera skäl, exempelvis att fullmaktsgivaren saknar tid eller kunskap att själv genomföra en hel förhandlingsprocess.⁵⁷

Behovet av att kunna ingå avtal med hjälp av en mellanman tillgodoses genom fullmaktsinstitutet och de olika möjligheterna till befullmäktigande som finns tillgängliga. Detta partbindningsmönster och rättshandlande via mellanmän är även erkänt och tillämpas internationellt.⁵⁸

I 2 kap. AvtL finns de bestämmelser som i huvudsak reglerar fullmaktsinstitutet. 10 § AvtL är portalparagrafen för fullmaktsläran.⁵⁹ Första stycket tydliggör fullmaktens betydelse och rättsverkningar, samt innebörden av begreppet behörighet. Andra stycket utgör grunden för ställningsfullmakten och verkan av ett handlande med stöd av sådan fullmakt.⁶⁰

10 § 1 st. AvtL föreskriver att en fullmaktsgivare är bunden vid en rättshandling som fullmäktigen ingår, under förutsättning att fullmäktigen företar rättshandlingen i fullmaktsgivarens namn. Med detta avses att fullmäktigen ska agera så att det blir tydligt för motparten vem fullmäktigen representerar, för att undvika att ha ansetts ha agerat i eget namn.⁶¹ Ytterligare en förutsättning för bundenhet är att fullmäktigen agerar inom fullmaktens gränser och inte agerar utöver sin behörighet.⁶² Regeln i 10 § 1 st. AvtL innebär alltså att parter kan ingå avtal med varandra genom att låta sig företrädas av någon annan och möjliggör ett sådant partbindningsmönster som identifierats som önskvärt för såväl företag som privatpersoner.⁶³

I 11 § 1 st. AvtL stadgas att en fullmaktsgivare inte blir bunden vid en rättshandling som en fullmäktig företagit i dennes namn när fullmäktigen har agerat i strid mot särskilda föreskrifter, även benämnt befogenhet. Detta gäller dock enbart om motparten inte varit i god tro, med andra ord att denne baserat på omständigheterna insåg eller borde insett att fullmäktigen agerade i strid med särskilda föreskrifter. Av avgörande betydelse för bedömningen huruvida befogenhetsinskränkande instruktioner från fullmaktsgivaren ska få betydelse för bundenheten är därför om motparten varit i god tro eller inte.⁶⁴

---

⁵⁷ Ramberg & Ramberg, 2019, s. 58.

⁵⁸ Se ex. art. 2.2.1-2.2.10 PICC som talar om fullmakt och ”formation and authority of agents”.

⁵⁹ Utöver detta ska även hänvisas till bestämmelserna i 18 kap. HB som reglerar den rättsliga relationen mellan huvudmannen och fullmäktigen.

⁶⁰ Detta behandlas i kapitel 3 nedan.

⁶¹ Grönfors & Dotevall, 2016, s. 137 f.

⁶² Grönfors & Dotevall, 2016, s. 140.

⁶³ Försl., s. 68.

⁶⁴ Munukka, Lexino, kommentar till avtalslagen 2 kap. 11 §, avsnitt 2.1.

11 § 2 st. AvtL föreskriver att om fullmäktigen erhåller en uppdragsfullmakt⁶⁵ och sedan rättshandlar i strid med särskilda instruktioner av fullmaktsgivaren, har motpartens eventuella goda tro ingen påverkan på avtalets fortsatta giltighet. Vid ett sådant agerande blir fullmaktsgivaren inte bunden.

Som utgångspunkt för en fullmakts giltighet finns inga formkrav, men för några fullmaktstyper enligt AvtL finns vissa villkor som måste vara uppfyllda, till exempel att en direktmeddelad fullmakt måste ha meddelats till motparten, antingen muntligt eller skriftligt.⁶⁶

2.2.3 Fullmaktens upprättande

En fullmakt är en rättshandling riktad från fullmaktsgivaren till fullmäktigen, med innebörden att fullmäktigen ges rätten att binda huvudmannen utan att själv åläggas några avtalsförpliktelser.⁶⁷ Det ska dock noteras att termen fullmakt kan ha olika betydelse beroende på hur den används. Begreppet kan avse rättshandlingen då fullmakten förmedlas, en fysiskt upprättad fullmakt, eller den kompetens fullmäktigen besitter till följd av rättshandlingen.⁶⁸ Det kan även åsyfta hela fullmaktsinstitutet eller det speciella partsbindningsmönster som fullmaktshandlande innebär.⁶⁹ Det är viktigt att ha detta i åtanke eftersom det annars finns en risk att man missförstår framställningen och blandar ihop exempelvis förekomsten av en fullmakt, med behörigheten att rättshandla till följd av samma fullmakt. Detta riskerar att skapa bilden av att behörigheten att rättshandla för någon annans räkning sammanfaller med förekomsten av en fysisk fullmakt, vilket inte är fallet. Som kommer att framgå påverkas en fullmäktigs behörighet att binda sin huvudman av flera faktorer, utöver befintligheten av en fysisk fullmakt.

En fullmakt beskrivs i förarbetena till AvtL som ”en till tredje man riktad viljeförklaring av huvudmannen, varigenom denne påtager sig följderna av den rättshandling ställföreträdaren å hans vägnar företager”.⁷⁰ Detta ger uttryck för den princip som stadgar att en fullmakt har sin grund i en viljeförklaring som riktas till tredje man. Detta synsätt har delvis förändrats över tid.⁷¹ Den återgivna definitionen av en fullmakt har kritiserats som

---

⁶⁵ Mer om detta i avsnitt 2.2.6 nedan.

⁶⁶ Försl., s. 71; Munukka, Lexino, kommentar till avtalslagen 2 kap. 10 §, avsnitt 3.1.3.

⁶⁷ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 182; Svensson, 1996, s. 26.

⁶⁸ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 182; Grönfors, 1961, s. 22.

⁶⁹ Grönfors & Dotevall, 2016, s. 122.

⁷⁰ Försl., s. 62.

⁷¹ Se ovan om viljeprincipen och tillitsprincipen.

oförenlig med den faktiska regleringen, eftersom den snarare ger uttryck för ett fullmaktsdokument och inte en fullmakt i dess övergripande betydelse.⁷²

Som utgångspunkt kan sägas att en fullmakt tillkommer via en viljeförklaring från fullmaktsgivaren till fullmäktigen, där det uttrycks en vilja att förmedla kompetensen att ingå avtal för fullmaktsgivarens räkning. Allt eftersom har detta synsätt förändrats och idag fokuseras det mer på helheten och sådant som sammantaget anses konstituera en fullmakt att agera för en fullmaktsgivarens räkning. Liksom det förändrade synsättet på hur avtal uppstår tas det inte enbart fasta på den faktiska vilja som ligger bakom en rättshandling. Mer vikt läggs istället vid objektivt observerbara fakta och den befogade uppfattning som tredje man får utifrån huvudmannens agerande.⁷³ Under förutsättning att de omständigheter som motparten kan ta del av är ägnade att ge intrycket av att fullmäktigen besitter en behörighet att binda fullmaktsgivaren, ska denna tillit ligga till grund för att fullmaktsverkningar blir gällande.⁷⁴

2.2.4 Partskonstellationen vid fullmaktshandlande

Vid fullmaktshandlande uppstår en annan partskonstellation än det sedvanliga tvåpartsförhållandet. I dessa fall uppkommer en avtalsrelation med åtminstone tre inblandade parter: fullmaktsgivaren, eller huvudmannen, som inte själv deltar men som företräds, fullmäktigen, eller mellanmannen⁷⁵, som företräder sin fullmaktsgivare, samt den för det aktuella avtalet motparten, eller tredje man. Syftet med denna uppdelning är att fullmäktigen ska agera för att det ska ingås ett avtal mellan fullmaktsgivaren och motparten, som blir förpliktigade direkt gentemot varandra.⁷⁶

Det uppstår inom denna trepartskonstellation olika rättsliga relationer. Mellan fullmaktsgivaren och motparten uppstår det yttre rättsförhållandet, vilket är förhållandet mellan de parter som är avsedda att pekats ut som avtalsparter. Mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen uppstår det inre rättsförhållandet, som är det bakomliggande förhållandet etablerat via en överenskommelse parterna sinsemellan. Slutligen föreligger även ett förhållande mellan fullmäktigen och motparten, som uppstår under förhandlings- och avtalsprocessen.⁷⁷

---

⁷² Grönfors & Dotevall, 2016, s. 123.

⁷³ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 183.

⁷⁴ Grönfors & Dotevall, 2016, s. 129.

⁷⁵ I uppsatsen används även begreppet representant.

⁷⁶ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 180; Grönfors, 1961, s. 14.

⁷⁷ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 180.

2.2.5 Behörighet och befogenhet

För att beskriva fullmäktigens möjlighet att binda fullmaktsgivaren krävs en redogörelse för de två begreppen behörighet och befogenhet. Dessa begrepp betecknar överförandet av kompetens till fullmäktigen och har betydelse för huruvida fullmaktsgivaren blir rättsligt bunden av fullmäktigens rättshandlande.⁷⁸ Det kan beskrivas som två olika stora cirklar, där behörigheten utgör den större cirkeln och befogenheten den mindre cirkeln. Behörigheten är mer omfattande och täcker in befogenheten.⁷⁹

Med behörighet avses kompetensen för fullmäktigen att ingå rättshandlingar, alltså vilka avtal en fullmäktig kan ingå i fullmaktsgivarens namn. Med befogenhet avses rätten att handla och vad fullmäktigen får avtala i förhållande till fullmaktsgivaren.⁸⁰ Behörigheten är mer vidsträckt, vilket innebär att en fullmäktig kan ha behörighet att ingå en viss typ av rättshandling men trots det inte ha rätt att ingå ett visst avtal eftersom det faller utanför de inskränkande instruktioner denne fått av huvudmannen, alltså befogenheten.⁸¹

Gränserna för fullmakten utgör fullmäktigens behörighet medan instruktioner och inskränkningar från fullmaktsgivaren utgör fullmäktigens befogenhet.⁸² Kompetensen som fullmakten överlämnar till fullmäktigen är därmed den behörighet som finns att binda fullmaktsgivaren. Beroende på vilken typ av fullmakt det är fråga om har en motpart möjlighet att med stöd i ett fullmaktsdokument, eller andra omständigheter som tillsammans konstituerar en viljeförklaring, bilda sig en uppfattning om vilken behörighet fullmäktigen besitter. Behörigheten spelar i huvudsak roll för det yttre förhållandet i avtalskonstellationen, mellan fullmaktsgivaren och motparten.⁸³ Befogenheten rör i huvudsak det inre rättsförhållandet, mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen. Detta innebär att en motpart som utgångspunkt inte känner till eventuella instruktioner som lämnats från fullmaktsgivaren.⁸⁴

När en fullmäktig som fått en självständig fullmakt⁸⁵ rättshandlar i strid med instruktioner som erhållits från fullmaktsgivaren, och därmed agerar utanför

---

⁷⁸ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 184.

⁷⁹ Grönfors, 1961, s. 80.

⁸⁰ Ramberg & Ramberg, 2019, s. 63.

⁸¹ Grönfors, 1961, s. 81; Försl., s. 74.

⁸² Försl., s. 74 ff.

⁸³ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 184; Grönfors, 1961, s. 84.

⁸⁴ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 184 f.; Grönfors, 1961, s. 84 f.

⁸⁵ Detta begrepp beskrivs i avsnitt 2.2.6 nedan.

sin befogenhet, kan rättshandlingen ändå bli bindande.⁸⁶ En motpart ska kunna förlita sig på den viljeförklaring som fullmaktsgivaren avgivit med syfte att bli bunden av fullmäktigens rättshandlande, och den behörighet som därmed följer. Den synbara fullmaktens gränser är det som avgör bundenheten mellan fullmaktsgivaren och motparten, och befogenheten avser enbart det inre förhållandet.⁸⁷ Detta gäller dock under förutsättning att motparten är i god tro avseende fullmäktigens befogenhet. Här får den tillitsteori som behandlats i det föregående genomslag. Det avgörande för bundenheten är den tillit som motparten skapar sig avseende rättshandlingsviljan, inte fullmaktsgivarens faktiska vilja. Detta gäller dock inte om motparten är i ond tro och antingen inser eller borde inse att fullmäktigen agerar i strid med särskilda instruktioner.⁸⁸ En motpart kan under sådana förutsättningar inte anses ha en tillit till att fullmaktsgivaren uttryckt en vilja att bli bunden av allt handlande inom fullmaktens behörighet.⁸⁹

2.2.6 Självständiga och osjälvständiga fullmakter

De olika fullmaktstyperna som regleras i AvtL kan delas in i självständiga respektive osjälvständiga fullmakter. Som ovan nämnts är en fullmakt en rättshandling där fullmaktsgivaren riktar en viljeförklaring gentemot tredje man.⁹⁰ Det sätt som denna viljeförklaring kommer till uttryck på, och fullmakten tillkännages för motparten, påverkar vilken typ av fullmakt som blir aktuell, samt huruvida fullmäktigens befogenhet påverkar avtalsbindningen eller inte.⁹¹

De självständiga fullmakterna utmärks av att viljeförklaringen från fullmaktsgivaren kommer till uttryck via någon form av yttre fenomen som motparten kan ta del av och basera förståelsen av fullmakten på. Självständiga fullmakter är alltså sådana som tillkommer via någon form av uttryck från fullmaktsgivaren som kan anses vara riktat till motparten.⁹² Detta kan exempelvis ske genom att fullmaktsgivaren adresserar motparten direkt via ett skriftligt meddelande med en förklaring om fullmakt och tillhörande behörighet. Ett annat exempel är att fullmaktsgivaren placerar en person i en

---

⁸⁶ 10 § 1 st. AvtL.

⁸⁷ Grönfors, 1961, s. 84 f.; Försl., s. 75.

⁸⁸ Se 11 § 1 st. AvtL.

⁸⁹ Försl., s. 76.

⁹⁰ Se om fullmaktens tillkomst under avsnitt 2.2.3 ovan.

⁹¹ Försl., s. 77.

⁹² Grönfors, 1961, s. 85; Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 186 f.

sådan ställning att motparten kan stödja sin förståelse av fullmakten på den synbara ställningen.⁹³

Till skillnad från en självständig fullmakt grundar sig den osjälvständiga fullmakten inte i något för tredje man tillgängligt yttre fenomen, utan enbart i fullmaktsgivarens meddelande till fullmäktigen. Motparten har därmed inga yttre omständigheter hänförliga till fullmaktsgivaren att förlita sig på avseende hur långt fullmäktigens behörighet sträcker sig.⁹⁴ Med osjälvständig fullmakt åsyftas i huvudsak uppdragsfullmakt, vilken regleras i 18 § AvtL. Fullmakten uppstår som en följd av fullmaktsgivarens meddelande till fullmäktigen. Ingen viljeförklaring riktas direkt till motparten, som enbart har informationen förmedlad från fullmäktigen att förlita sig på.⁹⁵

Den avgörande skillnaden mellan en självständig och en osjälvständig fullmakt är huruvida tredje mans goda tro avseende fullmäktigens befogenhet innebär att rättsligt bindande avtal ingås eller inte. Vad gäller självständiga fullmakter anses den yttre manifesterade behörigheten vara den som motparten ska kunna förlita sig på. Eventuella inskränkande instruktioner som innebär att befogenheten inte sträcker sig fullt lika långt är inte synliga för motparten och ska därmed inte påverka ett avtals giltighet. Under förutsättning att motparten är i god tro avseende fullmäktigens behörighet vid en självständig fullmakt, blir avtalet därmed giltigt även om fullmäktigen handlar i strid med befogenheten.⁹⁶

Motsvarande gäller inte för osjälvständiga fullmakter. Vid dessa grundar sig motpartens förståelse för fullmäktigens behörighet inte på någonting annat än fullmäktigens egen utsaga om att denne har fullmakt att företräda den utpekade huvudmannen. Något yttre faktum som motparten kan knyta sin uppfattning om fullmaktens gränser till existerar inte, vilket innebär att en uppfattad behörighet inte kan sträcka sig längre än fullmäktigens befogenhet. Dessa två sammanfaller, och en motparts goda tro får ingen betydelse för avtalets giltighet gentemot fullmaktsgivaren.⁹⁷

---

⁹³ Försl., s. 77.

⁹⁴ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 187; Grönfors, 1961, s. 86 f.

⁹⁵ Försl., s. 77; Grönfors, 1961, s. 87.

⁹⁶ 10 § 1 st. och 11 § 1 st. AvtL; Grönfors, 1961, s. 84 f.

⁹⁷ Försl., s. 77; Grönfors, 1961, s. 86 f.; 11 § 2 st. AvtL.

3 Ställningsfullmakten och dess innebörd

3.1 Allmänt om ställningsfullmakten och dess syfte

Redan innan AvtL tillkom tillämpades fullmaktsregler och resonemang kring tysta viljeförklaringar för vissa befattningar, för att möjliggöra avtalsbundenhet för huvudmän. Detta befästes vid införandet av ställningsfullmakten i AvtL år 1915.⁹⁸ Genom sin ställning anses en person besitta en behörighet att rättshandla för sin huvudman. Detta är ett sätt för att först och främst enklare former av avtal som är normalt förekommande ska kunna ingås mer effektivt.⁹⁹

Bestämmelsen i 10 § 2 st. AvtL utgör grundbulten i läran om ställningsfullmakten och anger rekvisiten för att en sådan ska kunna anses existera. Det ska finnas ett *avtal* mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen, som placerar fullmäktigen i en sådan *ställning* som enligt *lag eller sedvänja innebär en behörighet* att handla för fullmaktsgivaren. En fullmaktsgivare måste sedan acceptera följderna av de rättshandlingar fullmäktigen företar inom denna behörighet.¹⁰⁰

Avtalsrekvisitet klargör att fullmaktsgivaren måste ha varit delaktig i att placera fullmäktigen i en sådan ställning som innebär en behörighet att rättshandla för dess räkning. En person kan därför inte uppträda som ställningsfullmäktig om agerandet baseras på en ställning som denne erhållit eller tagit sig utan inblandning av fullmaktsgivaren.¹⁰¹ Det understryks i förarbetena till AvtL att ställningsfullmakten, precis som andra fullmaktstyper, ska kunna hänföras till ett viljeuttryck från fullmaktsgivaren. Ett avtal som föranleder en viss ställning är därmed ett nödvändigt rekvisit för en ställningsfullmakts befintlighet.¹⁰² Som utgångspunkt åsyftas anställningsavtal men ställningsfullmakt kan uppkomma även via andra avtalsformer, däribland uppdragsavtal.¹⁰³

---

⁹⁸ Grönfors, 1961, s. 136 ff.

⁹⁹ Ramberg & Ramberg, 2019, s. 63 f.

¹⁰⁰ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 208.

¹⁰¹ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 208.

¹⁰² Försl., s. 74.

¹⁰³ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 208 ff.

Grundtanken att fullmakter tillkommer som en följd av en bakomliggande vilja från fullmaktsgivaren gäller därmed även för ställningsfullmaktens del, med skillnaden att viljeförklaringen kommer till uttryck på annat sätt än vid exempelvis en skriftlig fullmakt. Personens ställning blir motsvarigheten till ett fysiskt fullmaktsdokument och den viljeförklaring som grundar fullmaktsförhållandet. Ställningen som sådan blir den omständighet som tredje man har möjlighet att ta del av och grunda sin tillit på. Under förutsättning att fullmäktigen innehar en sådan ställning som enligt den allmänna uppfattningen ger honom eller henne behörighet att rättshandla för huvudmannens räkning, föreligger inga skyldigheter för motparten att ytterligare undersöka ställningsfullmäktigens kompetens att rättshandla.¹⁰⁴ Tanken bakom utformningen av bestämmelsen, och att den subjektiva viljan hos fullmaktsgivaren inte är en utslagsgivande faktor, är att denna fullmaktstyp ska tillgodose behovet av ett smidigare sätt att ingå avtal. På grund av svårigheterna för en motpart att utifrån ställningen avgöra den bakomliggande viljan hos fullmaktsgivaren, är det en bättre avvägning att låta behörigheten avgränsas utifrån vad man enligt ”gängse skick och bruk” uppfattar att en person i sådan ställning har behörighet för.¹⁰⁵

Tanken bakom rekvisitet *ställning* är att en ställning i sig har en viss symbolisk karaktär, vilken påvisar personens position i förhållande till sin huvudman.¹⁰⁶ Någon kan anses inneha en ställning baserat på dess fysiska placering på arbetsplatsen, exempelvis bakom en försäljningsdisk, eller av den titel som personen innehar. Det kan därför vara tillräckligt att en person hänvisas till av andra som ansvarig över ett visst område för att en ställning ska anses vara manifesterad för motparten.¹⁰⁷

Något som särskiljer ställningsfullmakten från andra självständiga fullmaktstyper är att fullmaktsgivaren inte har samma möjlighet att bestämma fullmaktens gränser som vid exempelvis en skriftlig fullmakt. Eftersom behörigheten inte knyts till fullmaktsgivarens egen viljeförklaring finns inte samma utrymme att begränsa en fullmäktigs handlingsutrymme.¹⁰⁸

Någon direkt motsvarighet till ställningsfullmakten går inte att hitta i de internationella kodifikationerna. I artikel 2.2.2 PICC skrivs dock om *express (uttrycklig)* respektive *implied (underförstådd) authority*. Kommentaren tydliggör att behörighet för en representant kan uppkomma via uttryckliga manifestationer från huvudmannen, eller genom att behörigheten framgår av

---

¹⁰⁴ Grönfors & Dotevall, 2016, s. 149.

¹⁰⁵ Grönfors, 1961, s. 132.

¹⁰⁶ Grönfors, 1961, s. 143 ff.; Försl., s. 72 f.

¹⁰⁷ Grönfors & Dotevall, 2016, s. 150.

¹⁰⁸ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 209 f.

huvudmannens agerande och andra föreliggande omständigheter, exempelvis att det sedan tidigare finns ett visst handlingsmönster mellan parterna. Det anges att utgivandet av ett uppdrag till en representant innebär en viss behörighet, eller *implied authority*, att rättshandla för genomförandet av uppdraget.¹⁰⁹

3.2 Ställningsfullmakten som självständig fullmakt

Något som särskiljer ställningsfullmakten från övriga former av självständiga fullmakter är sättet som viljeförklaringen kommer till uttryck på. Som ovan redovisats uttrycks i normalfallet den viljeförklaring som ligger till grund för fullmaktsförhållandet i någon form av riktad viljeförklaring till tredje man för att fullmäktigen ska ha viss behörighet. För ställningsfullmaktens vidkommande uppkommer behörigheten genom att fullmaktsgivaren placerar en person i en viss ställning, och därigenom ger uttryck för en form av vilja.¹¹⁰ Ställningen och den behörighet som följer enligt lag eller av sedvänja blir det som avgör ställningsfullmäktigens handlingsutrymme.¹¹¹ Det framkommer i förarbetena till AvtL att syftet var att åstadkomma en ordning med ett beaktande av omsättningens säkerhet.¹¹² En motpart ska därför inte tvingas till långtgående undersökningar huruvida eventuella befogenhetsinskränkande instruktioner föreligger, och ska kunna förlita sig på den behörighet som följer av den utåt manifesterade ställningen.¹¹³

Eftersom ställningsfullmakten kategoriseras som en självständig fullmakt görs samma uppdelning av behörighet och befogenhet som för övriga liknande fullmaktstyper. Med detta avses att eventuella instruktioner och inskränkningar i en fullmäktigs befogenhet enbart kan åberopas gentemot en motpart i ond tro, och i övriga fall blir fullmaktsgivaren bunden.¹¹⁴ Detta bidrar till att ställningsfullmakten blir praktisk att använda eftersom motparten inte behöver undersöka det inre förhållandet mellan fullmäktigen och fullmaktsgivaren för att avtalsbundenhet ska uppstå.¹¹⁵

---

¹⁰⁹ Se art. 2.2.2 PICC med tillhörande kommentar.

¹¹⁰ Ramberg & Ramberg, 2019, s. 64; Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 208.

¹¹¹ Ramberg & Ramberg, 2019, s. 64.

¹¹² Försl., s. 73.

¹¹³ Försl., s. 73 f.

¹¹⁴ Se 11 § 1 st. AvtL, och avsnitt 2.2.5–6 ovan.

¹¹⁵ Grönfors, 1961, s. 126 f.

3.3 Problematiken med behörighetsavgränsningen

En svårighet ligger i att bestämma den behörighet som följer med en viss ställning. Behörigheten kan variera beroende på bransch, och försvåras av det faktum att det finns en stor mängd olika tjänstetitlar med en ibland otydlig innebörd.¹¹⁶ Detta leder till svårigheter för tredje man att skapa sig en uppfattning om behörigheten.¹¹⁷

Utgångspunkten är att ställningsfullmakten ska möjliggöra en ökad omsättning genom att vissa befattningar innebär en rätt att genomföra diverse rutinärenden för sin huvudman. Detta tar i första hand sikte på mindre omfattande och vanligt förekommande rättshandlingar.¹¹⁸ Utgångspunkten är att ställningsfullmakten är anpassad till ”de schablonartade och i det dagliga livet ofta upprepade rättshandlingarna” medan rättshandlingar av större betydelse bör hanteras via en annan lösning inom fullmaktsinstitutet.¹¹⁹

Som framkommer av lagtexten bestäms den ställningsfullmäktiges behörighet utifrån lag eller sedvänja.¹²⁰ Att behörigheten kan bestämmas utifrån lag syftar på de bestämmelser som uttryckligen anger en befattningssinnehavares ställningsfullmakt och förmåga att binda sin huvudman. Detta leder sällan till problem.¹²¹ Sådana bestämmelser finns exempelvis i sjölagen (1994:1009). Vid lagreglerad ställningsfullmakt föreskriver lagtexten ett bestämt omfång för fullmäktigens handlingsutrymme.¹²²

Avgränsningen av ställningsfullmaktens behörighet görs dock i huvudsak med ledning i sedvänja.¹²³ Vad som åsyftas med behörighet enligt sedvänja beskrivs i förarbetena med att ledning kan hämtas i vad som anses vara av gängse skick och bruk, och att tredje man enbart ska behöva förhålla sig till om gängse uppfattning av ställningen kan anses innebära behörighet att företa den rättshandlingstyp som är aktuell.¹²⁴ Viss ledning finns alltså i förarbetena men exakt vad som är att anse som sedvänja är svårdefinierat.

---

¹¹⁶ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 209 f.

¹¹⁷ Ramberg & Ramberg, 2019, s. 64.

¹¹⁸ Försl., s. 72 f.; Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 212; Grönfors, 1961, s. 121.

¹¹⁹ Grönfors & Dotevall, 2016, s. 154 f.; NJA 1992 s. 782.

¹²⁰ Se 10 § 2 st. AvtL.

¹²¹ Grönfors & Dotevall, 2016, s. 152.

¹²² Grönfors & Dotevall, 2016, s. 156.

¹²³ Grönfors, 1961, s. 151.

¹²⁴ Försl., s. 72 ff.

Omfattningen och typen av rättshandling påverkar bedömningen av om behörighet föreligger. En tanke bakom regleringen är att vid schablonartade rättshandlingar blir det fråga om onödiga hinder om processen måste fördröjas för att parterna ska försäkra sig om att en motpart besitter korrekt behörighet. För de mer omfattande rättshandlingarna är smidigheten i själva processen inte lika framträdande i förhållande till transaktionens totala värde, och det finns större anledning för parterna att försäkra sig om att de rättshandlar med en behörig person.¹²⁵

Generellt sägs att ju högre upp i hierarkin en person befinner sig i en organisation, desto mer omfattande behörighet kan ställningsinnehavaren anses ha.¹²⁶ Samtidigt är rättsläget sådant att sedvänja utvecklas snabbare för enklare rättshandlingar som företas längre ner i en organisation, än för de mer sällsynta åtgärderna som vidtas av befattningshavare högre upp i denna.¹²⁷

Eftersom sedvänja är ett svårdefinierat begrepp lämnas ett stort utrymme för resonemang kring en ställningsfullmakts gränser, och utveckling har skett i rättspraxis via HD:s tillämpning av sedvanerekvisitet.¹²⁸ Domstolarna har en möjlighet att vara delaktiga i att förändra rättsläget och konstatera vad som kan anses vara sedvänja. Detta innebär att samhällsutvecklingen kan speglas i rättsutövandet utan krav på genomförandet av lagändringar och andra formalistiska processer.¹²⁹

3.4 Tillämpningen i rättspraxis

Med anledning av det komplicerade förfarandet att definiera en behörighet, och lagtextens vaga utformning, har tillvägagångssättet för att nå fram till innebörden av en sedvänja varierat i domstolens avgöranden genom åren. Vid bedömningen av huruvida en ställningsfullmäktigs rättshandlande anses binda huvudmannen eller inte, spelar såväl ställningen som rättshandlingens art roll. Det blir sällan en bedömning av enbart ställningen isolerat, och andra omkringliggande omständigheter påverkar vad som ska anses utgöra behörigheten för en ställningsinnehavare.¹³⁰

Förfarandet för att fastställa sedvänja har genomförts på olika vis. Det har förekommit branschundersökningar där branschorganisationer och handelskamrar använts som ett led i att få en ökad inblick i vad som anses

---

¹²⁵ Grönfors, 1961, s. 132 f.

¹²⁶ Munukka, Lexino, kommentar till avtalslagen 2 kap. 10 §, avsnitt 3.4.4.

¹²⁷ Grönfors & Dotevall, 2016, s. 154.

¹²⁸ Grönfors, 1961, s. 152.

¹²⁹ Grönfors & Dotevall, 2016, s. 152 f.

¹³⁰ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 211.

som sedvanligt rättshandlade för en viss ställning.¹³¹ Ett exempel på detta är NJA 1990 s. 591 där HD, med stöd i ett yttrande från Stockholms handelskammare, konstaterade att en avdelningsföreståndare för inköps- och försäljningsavdelningen på ett maskinföretag, skulle anses ha behörighet att för bolagets räkning teckna avtal om köp och försäljning av maskiner, men inte hävningsavtal.

HD har i andra avgöranden på liknande sätt avgjort hur behörighet ska bestämmas för högre befattningar. I de två fallen NJA 2001 s. 191 I & II avsåg bedömningen bankanställda cheftjänstemän. Frågan var om en ställföreträdande regionchef, respektive en kontorschef, hade behörighet att ingå avtal avseende krediter till kunder och att ändra villkoren för de tillkopplade säkerheterna.

Svenska bankföreningen yttrade att det inom bankväsendet var normalt att olika tjänstemän ingick bindande avtal för bankens räkning, och att det var en förutsättning för bankverksamheten att kunder kunde förlita sig på att tjänstemän som agerade som om de innehade nödvändig behörighet också hade en sådan. Enbart då kunden bort känna en beaktansvärd osäkerhet avseende personens behörighet borde det åläggas ansvar att kontrollera detta.¹³²

Baserat på cheftjänstemännens ställning ansåg HD att behörighet förelåg i båda fallen.¹³³ Eftersom tjänstemännen hade ansvar över en del av verksamheten ansågs de inneha en relativt vidsträckt behörighet, och HD konstaterade att det förelåg ett långtgående skydd för den uppfattning motparten fått av verksamheten och tjänstemännens ställning.¹³⁴ Både sedvänja och motpartens uppfattning låg därför till grund för behörigheten.

Även i NJA 2002 s. 244 var det fråga om behörighet inom bankväsendet. En banktjänsteman som var vice kontorschef hade ingått ett avtal innefattande bankgarantier på totalt 50 miljoner SEK i form av on demand-garantier. Efter yttranden från Bankföreningen framkom att on demand-garantier var en ovanlig rättshandlingsform som skulle undertecknas på ett särskilt sätt, vilket föranledde att HD ansåg att behörighet enligt sedvänja inte förelåg. Även värdet av bankgarantierna i relation till bankens totala omsättning påverkade bedömningen.¹³⁵

---

¹³¹ Se bl.a. NJA 1969 s. 185, NJA 1972 s. 408 och NJA 1992 s. 782 där HD använde sig av branschutlåtanden för att avgöra behörigheten för olika ställningsinnehavare.

¹³² NJA 2001 s. 191 I & II, bankföreningens yttranden under ”HD”.

¹³³ NJA 2001 s. 191 II, 3–5 st. HD:s domskäl.

¹³⁴ Dotevall, ”Något om ställningsfullmaktens utveckling”, SvJT 2003, s. 639.

¹³⁵ NJA 2002 s. 244, HD:s domskäl.

Som fortsättning på 2001 års fall uttryckte HD att en motpart ska kunna förlita sig på den uppfattning denne fått av verksamheten och tjänstemännens ställning, men att det uppkommer en viss undersökningsplikt när det funnits anledning att känna en beaktansvärd osäkerhet kring behörigheten.¹³⁶

I andra rättsfall har det blivit fråga om allmänna överväganden för att bedöma behörighet. Det har i några fall förts resonemang där HD redogjort för allmänna lämplighetsöverväganden och avgränsat en behörighet med ändamålsmissiga och normativa inslag.¹³⁷

I NJA 1956 s. 656 anförde HD att det kunde ses som en naturlig service att en kund som parkerade i ett bemannat garage även kunde lämna in lösa föremål för förvaring. Därför kunde det ses som naturligt för garagevakten att ta emot föremål för förvaring som en del av den service som erbjöds.¹³⁸ Detta innebar att garagevakten enligt HD ansågs ha behörighet att för bolagets räkning mottaga även andra föremål än bilar för förvaring.

Ytterligare ett exempel är NJA 1974 s. 706. En förman (B) på ett företags postavdelning hade utnyttjat sin fullmakt att utkvittera ankomna brev för att obehörigen lyfta belopp till sig själv från en postanstalt. Förmannen dolde sitt agerande och huvudmannen följde inte upp arbetet. Huvudmannen väckte sedan talan och anförde att förmannen inte haft behörighet att erhålla betalning från postanstalten.¹³⁹

HD menade att förmannen inte haft behörighet varken enligt föreliggande regler eller fullmakt, men att han trots det haft behörighet att binda huvudmannen. Förmannen hade kontinuerligt under två års tid besökt postanstalten utan synpunkter eller invändningar från huvudmannen. Därför ansågs postpersonalen ha fått ett befogat intryck av att förmannen agerat enligt huvudmannens instruktioner. HD ansåg att behörighet förelåg på grund av försummelse i den interna kontrollen hos huvudmannen, vilket möjliggjort förmannens agerande.¹⁴⁰ HD anförde att huvudmannen ”bör ha att svara för att B kommit att intaga en ställning som till synes gav honom rätt att uppbära betalning på checkarna.”¹⁴¹

---

¹³⁶ Dotevall, SvJT 2003, s. 640 f.

¹³⁷ Munukka, Lexino, kommentar till avtalslagen 2 kap. 10 §, avsnitt 3.4.4.

¹³⁸ NJA 1956 s. 656, HD:s domskäl.

¹³⁹ NJA 1974 s. 706, under ”Göteborgs TR”.

¹⁴⁰ NJA 1974 s. 706, HD:s domskäl.

¹⁴¹ NJA 1974 s. 706, HD:s domskäl.

3.5 Speciell ställningsfullmakt

3.5.1 Utvidgning av den allmänna ställningsfullmakten

Som framkommer av rättsfallen är det sällan enbart en bedömning av vad sedvänja föreskriver om en viss ställning som blir avgörande för om behörighet anses föreligga. Flera faktorer har i rättspraxis fått betydelse vid bestämmandet av huruvida en ställningsfullmakt föreligger, och i flera fall har bristen på sedvänja tillåtits läkas av andra omständigheter.¹⁴² Tidigare ageranden mellan parterna, andra situationsspecifika faktorer tillsammans med den ställning som fullmäktigen innehar har haft betydelse för att sammantaget avgöra behörigheten att rättshandla för huvudmannen.¹⁴³

Detta tillvägagångssätt skiljer sig från hur ställningsfullmakten kommer till uttryck i 10 § 2 st. AvtL, där det anges att behörighet ska följa av lag eller sedvänja. Denna ursprungliga form av ställningsfullmakt benämns ibland *allmän ställningsfullmakt*, medan de fullmaktstyper där fler aspekter tillmäts betydelse vid behörighetavgränsningen kallas för *speciell ställningsfullmakt*.¹⁴⁴ HD har utnyttjat flexibiliteten i lagstiftningen och vidgat ställningsfullmaktens tillämpningsområde. Precis som vid allmän ställningsfullmakt grundar sig behörigheten på ett agerande hos huvudmannen som till motparten förmedlat bilden av att behörighet föreligger.¹⁴⁵ HD har utifrån bestämmelsen om ställningsfullmakt etablerat nya fullmaktstyper som uppkommer som ett resultat av att motparten uppfattar att det finns en fullmakt. Utgångspunkten är fortfarande att detta ska gälla för schablonartade och vanligt förekommande rättshandlingar.¹⁴⁶

Grönfors kallar de nya typerna av ställningsfullmakter för toleransfullmakt och kombinationsfullmakt.¹⁴⁷ HD använder sig av dessa begrepp i sina domskäl, och har infört en tvåstegsmodell för bedömningen av om behörighet föreligger. Först undersöks behörighet enligt lag eller sedvänja, och sedan undersöks eventuell behörighet enligt toleransfullmakt eller kombinationsfullmakt.¹⁴⁸

---

¹⁴² Grönfors, 1961, s. 242.

¹⁴³ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 229 f.

¹⁴⁴ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 229.

¹⁴⁵ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 229 ff.

¹⁴⁶ Dotevall, SvJT 2003, s. 643.

¹⁴⁷ Grönfors, 1961, s. 242 ff.

¹⁴⁸ Se bl.a. NJA 1990 s. 591, NJA 1992 s. 168 och NJA 2013 s. 659.

3.5.2 Toleransfullmakt

Med toleransfullmakt åsyftas att behörighet kan föreligga som en konsekvens av en huvudmans tolerans eller passivitet. Om huvudmannen vid ett flertal tillfällen underlåter att ingripa mot ett rättshandlande gentemot samma motpart och därmed aktivt, eller passivt, godtar rättshandlingen, anses detta kunna leda till en befogad uppfattning för motparten om att den rättshandlande besitter nödvändig behörighet.¹⁴⁹ Toleransmomentet läker då avsaknaden av sedvänja. Exempel på sådant handlande är då en huvudman flera gånger noterar en mellanmans handlade utan att ingripa, eller om en huvudman betalar för inköp som en mellanman genomfört trots utebliven behörighet.¹⁵⁰ Rättspraxis visar att toleransmomentet ansetts kunna ligga till grund för en fullmakt sedan tiden före AvtL och det framkommer även i förarbetena att en fullmakt kan uppstå som konsekvens av att tidigare handlanden accepterats av en huvudman.¹⁵¹

Bundenhet via toleransfullmakt anses av vissa författare vara en form av sanktion mot huvudmannen.¹⁵² Det framkommer exempelvis i ovan nämnda NJA 1974 s. 706. Domskälen angav inte uttryckligen att det var fråga om behörighet enligt toleransfullmakt, men stor vikt lades vid att motparten fått ett befogat intryck av att behörighet förelegat på grund av förmannens upprepade handlingar och frånvaron av ingripanden från huvudmannen. Domstolen likställde företagets underlåtenhet att kontrollera förmannens agerande med en form av tolerans som skulle drabba huvudmannen.¹⁵³

HD har fortsatt att resonera kring toleransfullmakt i senare avgöranden, även om den inte i många fall ensamt grundat en behörighet.¹⁵⁴ I domskälen till NJA 1998 s. 304 klarlade HD att för att toleransfullmakt skulle kunna föreligga krävdes att det inte enbart varit fråga om något enstaka tidigare handlande gentemot den aktuella motparten. Förfarandena fick inte heller ligga för långt ifrån varandra i tiden, för att det sammantaget skulle kunna anses påvisa en acceptans och därmed behörighet att rättshandla på aktuellt sätt. Även om toleransfullmakten återkommer i HD:s domskäl har den ett begränsat tillämpningsområde och inte en framträdande roll inom fullmaktsinstitutet.¹⁵⁵

---

¹⁴⁹ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 230; Grönfors & Dotevall, 2016, s. 160 f.; Grönfors, 1961, s. 244.

¹⁵⁰ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 230.

¹⁵¹ NJA 1906 s. 405; Försl., s. 71.

¹⁵² Grönfors & Dotevall, 2016, s. 160.

¹⁵³ Grönfors & Dotevall, 2016, s. 160.

¹⁵⁴ Se bl.a. NJA 1943 s. 316, NJA 1990 s. 591 och NJA 1992 s. 782.

¹⁵⁵ Ramberg, JT 2013/14, s. 408.

3.5.3 Kombinationsfullmakt

Karakteristiskt för kombinationsfullmakten är att det föreligger en kombination av omständigheter som tillsammans med ställningen anses skapa ett befogat intryck hos motparten av att mellanmannen har behörighet att rättshandla för huvudmannen.¹⁵⁶ Kombinationsfullmakten innebär att sedvanerekvisitet i 10 § 2 st. AvtL ersätts av en samling fakta som i samverkan förmedlar bilden av en behörig mellanman.¹⁵⁷

Ett krav är att de omständigheter som beaktas kan härledas tillbaka till huvudmannen.¹⁵⁸ Det som åberopas som behörighetsgrundande ska kunna kopplas till ett agerande från huvudmannen för att få tillmätas betydelse, ett så kallat härröranderekvisit.¹⁵⁹

Gränsen mellan toleransfullmakt och kombinationsfullmakt är inte helt tydlig eftersom toleransmomentet kan vara en viktig del av en kombinationsfullmakt. Skillnaden är att toleransen inte ensamt är det som utgör det behörighetsgrundande momentet utan att det tillsammans med andra faktorer skapar en uppfattning hos motparten att behörighet föreligger.¹⁶⁰ Som framgår av bland annat NJA 1990 s. 591 prövar HD först om toleransmomentet ensamt kan anses leda till behörighet, för att sedan pröva om det gemensamt med övriga omständigheter kan anses skapa en befogad uppfattning hos motparten om att behörighet föreligger.

Trots att tanken bakom kombinationsfullmakten inte på samma sätt går att härleda tillbaka till tiden före AvtL, har den fått en erkänd plats genom rättspraxis. HD har flera gånger resonerat kring en eventuell kombinationsfullmakts befintlighet i samband med avgöranden rörande ställningsfullmakter.¹⁶¹ Bedömningarna i NJA 2001 s. 191 I & II kan sägas ge uttryck för en form av kombinationsfullmakt, då chefstjänstemännen på bankerna ansågs ha behörighet baserat på det förtroende som verksamheten och deras ställning skapade utåt mot tredje man.¹⁶² Banktjänstemännens behörighet baserades inte enbart på sedvänja utan utvidgades utöver vad enbart sedvänja medförde.

---

¹⁵⁶ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 230; Grönfors & Dotevall, 2016, s. 159; Grönfors, 1961, s. 244.

¹⁵⁷ Grönfors & Dotevall, 2016, s. 161.

¹⁵⁸ Dotevall, SvJT 2003, s. 642.

¹⁵⁹ Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 230 f.

¹⁶⁰ Grönfors, 1961, s. 262 f.; NJA 1990 s. 591.

¹⁶¹ Se ex. NJA 1990 s. 591 och NJA 2002 s. 244.

¹⁶² Grönfors & Dotevall, 2016, s. 162.

3.6 Tillitsgrundad fullmakt

3.6.1 En fortsatt utveckling i rättspraxis

HD har i senare avgöranden fortsatt att resonera kring ställningsfullmakten och hur den uppkommer, och därigenom förtydligat hur behörighet avgränsas. I två rättsfall, från år 2013 och 2014, fortsatte HD bedömningen och introducerade den tillitsgrundade fullmakten där de förtydligade de omständigheter som är av betydelse för en sådan fullmakt.

3.6.2 NJA 2013 s. 659

Ett resebolag hade under ett antal år samarbetat med ett turkiskt företag. Samarbetet innebar att det turkiska bolaget hade ensamrätt att utföra vissa tjänster och att de skulle assistera resebolaget vid förhandlingar i Turkiet. Samarbetet bedrevs via ett ettårsavtal med automatisk förlängning. Efter en tid upprättades ett treårsavtal, som innehöll en klausul som innebar att resebolaget kunde bli skyldigt att betala det turkiska bolagets förluster vid en förtida avtalsuppsägning. Avtalet ingicks för resebolagets räkning av B som var product manager i ett av resebolagets dotterbolag.¹⁶³ En kort tid innan avtalet upprättades hade resebolaget blivit uppköpt av ett annat bolag och blivit en del av en ny koncern. En tvist uppstod avseende treårsavtalets giltighet och B:s behörighet.

HD konstaterade först att det inte förelåg någon sedvänja inom resebranschen som kunde grunda en allmän ställningsfullmakt enligt 10 § 2 st. AvtL som gav B behörighet att ingå i treårsavtalet.¹⁶⁴ HD uttryckte även att det är tredje man som har bevisbördan för att behörighet enligt sedvänja föreligger.¹⁶⁵

I sina domskäl nämnde HD först toleransfullmakt och kombinationsfullmakt och det faktum att ett upprepat rättshandlande, eller omständigheterna i det enskilda fallet, kan motivera att en huvudman blir bunden trots utebliven sedvänja. HD konstaterade därefter att ”den som skapar en befogad tillit hos någon annan, om att han företräds av en behörig person i en viss avtalssituation, kan alltså bli bunden av personens handlande”.¹⁶⁶ HD förtydligade att detta också följer av en internationellt erkänd rättsprincip och hänvisade i samband med detta till artikel II.–6:103 i DCFR. Artikelns tredje punkt stadgar att om en person agerar på sådant sätt att en godtroende motpart

---

¹⁶³ B var även VD i resebolagets dotterbolag, men agerade i rollen som product manager för resebolaget. Ingen bedömning gjordes här av vilken behörighet en VD skulle anses ha.

¹⁶⁴ NJA 2013 s. 659, punkt 13 HD:s domskäl.

¹⁶⁵ Ramberg, JT 2013/14, s. 407.

¹⁶⁶ NJA 2013 s. 659, punkt 12 HD:s domskäl.

får en befogad uppfattning om att en mellanman har behörighet att företräda sin huvudman på ett visst sätt, ska denna uppfattning skyddas och behörighet anses föreligga.¹⁶⁷

Avgörande för behörigheten var enligt HD de yttre och iakttagbara omständigheter som härrörde från huvudmannen, där hänsyn bland annat togs till vilket slags avtal det rörde sig om, vilken verksamhet det gällde, hur vanligt förekommande avtalstypen var och vilka åtaganden avtalet innebar.¹⁶⁸ HD bekräftade att fullmakt kan uppstå till följd av den tillit som motparten hyser avseende mellanmannens behörighet att rättshandla, och att en huvudman därigenom kan bli ansvarig för att en motpart får en tillit till att behörighet föreligger, exempelvis genom sättet som företag organiserar sig på.¹⁶⁹

HD konstaterade att B baserat på sin ställning och tidigare ageranden hade behörighet att ingå hotellavtal för resebolagets räkning. Samarbetsavtalet skiljde sig dock från de hotellavtal som B tidigare hade ingått. Samarbetsavtalet var av en annan art än hotellavtalen, och bestämmelserna gällande längre avtalstid och ersättningsskyldigheten innebar en icke obetydlig försämring för resebolagets del. Dessutom kände motparten till att resebolaget hade blivit uppköpt och hyste en oro kring det fortsatta samarbetet. HD ansåg därför att det för motpartens del funnits anledning att känna en beaktansvärd osäkerhet ifråga om B hade behörighet att binda sin huvudman vid avtalet. Sammantaget ansågs därför att motparten inte kunde känna en befogad tillit till att B hade behörighet att ingå samarbetsavtalet.¹⁷⁰

HD slog i och med rättsfallet fast att en fullmakt kan uppkomma till följd av tredje mans tillit.¹⁷¹ Denna delvis utvecklade syn på ställningsfullmakten vidareutvecklades i bedömningen av 2014 års fall.

3.6.3 NJA 2014 s. 684

Skanska hade för uppförandet av ett flertal bostadshus köpt in vattenkoppel från ett VVS-bolag. Några av dessa koppel brast vilket ledde till omfattande fuktskador. Skanska kontaktade därför VVS-bolaget och förhandlade med L,

---

¹⁶⁷ Bestämmelsen talar om en ”apparent representative”, alltså att agerandet leder till en synbar eller uppenbar representationsrätt. Jmf även art. 2.2.5 (2) PICC med tillhörande kommentar som, med hänvisning till art. 1.7–8 som ger uttryck för tillitsprincipen, talar om att en huvudmans agerande kan leda till motparten får en tillit till att behörighet föreligger, en så kallad ”apparent authority”.

¹⁶⁸ NJA 2013 s. 659, punkt 12 HD:s domskäl.

¹⁶⁹ Ramberg, JT 2013/14, s. 409 f.

¹⁷⁰ NJA 2013 s. 659, punkt 15–18 HD:s domskäl.

¹⁷¹ Stefan Lindskogs obiter dictum i NJA 2014 s. 684.

bolagets VD. Under tiden som dessa förhandlingar pågick fusionerade VVS-bolaget med ett annat bolag och blev där en egen division. L övergick därmed till att vara divisionschef. Förhandlingen mellan parterna fortgick och några månader senare nåddes en förlikning mellan Skanska och L. Bolaget, där VVS-bolaget numera var en division, accepterade inte förlikningen och gjorde gällande att L inte haft behörighet att ingå avtalet för deras räkning.

HD konstaterade först att ingen sedvänja förelåg som skulle innebära att L hade behörighet att ingå avtalet. L hade därmed ingen ställningsfullmakt enligt 10 § 2 st. AvtL.¹⁷²

HD gick sedan vidare och resonerade kring det de valde att kalla för *tillitsgrundad fullmakt*. De redogjorde först kort för utvecklingen av fullmaktsinstitutet och gav sedan uttryck för vad som avses med en tillitsgrundad fullmakt. HD uttryckte att utgångspunkten att en fullmakt enbart kan tillkomma via en riktad viljeförklaring från huvudmannen inte längre är korrekt, och att rättspraxis visat att en huvudman kan bli ansvarig för annans handlande även vid andra förutsättningar.¹⁷³ HD återkopplade till avgörandet i NJA 2013 s. 659 och gav uttryck för att rättsläget är sådant att en fullmakt även kan grundas i en tredje mans befogade tillit.¹⁷⁴

HD konstaterade att för att en tillitsgrundad fullmakt ska föreligga krävs att det finns en tillit hos motparten avseende mellanmannens behörighet, samt att tilliten är befogad. Som stöd för detta påstående hänvisade HD till 11 § 1 st. AvtL som föreskriver att en huvudman inte blir bunden när en mellanman överskridit sin befogenhet under förutsättning att tredje man är i ond tro. Bundenhet uppstår alltså enbart vid en rättmätig förlitan på att mellanmannen rättshandlat på tillåtet vis. Via hänvisningen till 11 § 1 st. förtydligade HD att det vid tillitsgrundade fullmakter inte görs den vanliga uppdelningen av behörighet och befogenhet, och att tilliten till behörigheten är det som får betydelse för bundenhet.¹⁷⁵

Vid tillitsbedömning framhöll HD att, utöver de omständigheter som angavs i 2013 års fall, kan hänsyn även tas till andra förhållanden, exempelvis huruvida tredje man känner till att mellanmannen brukar företa ett visst slags rättshandlingar. Förhållandet att förhandlingarna pågått under en längre tid och att tredje man på grund av särskilda omständigheter fått skäl att tro att

---

¹⁷² NJA 2014 s. 684, punkt 7–8 HD:s domskäl.

¹⁷³ NJA 2014 s. 684, punkt 9–11 HD:s domskäl.

¹⁷⁴ NJA 2014 s. 684, punkt 12–13 HD:s domskäl.

¹⁷⁵ Stridsberg, JT 2014/15, s. 621 f.

huvudmannen skulle acceptera en överenskommelse som mellanmannen ingått, är ytterligare exempel på omständigheter som kan beaktas.¹⁷⁶

HD byggde i sina domskäl även vidare på härröranderekvisitet från 2013 års fall och uttryckte att de omständigheter som ligger till grund för en befogad tillit ska härröra från, och ha en tydlig koppling till, huvudmannen. Vidare krävs att huvudmannen haft erforderlig insikt om att omständigheterna skulle kunna föranleda att tredje man får befogad tillit om en mellanmans behörighet.¹⁷⁷ HD införde här ett *insiktsrekvisit* som innebär att det för bundenhet krävs att huvudmannen måste ha insett att omständigheterna skulle kunna föranleda att tredje man får en befogad tillit till en behörighet.¹⁷⁸ Insiktsrekvisitet har kritiserats för att utgöra ett relativt långtgående skydd för huvudmannen och att vara oförenligt med tillitsprincipen.¹⁷⁹

Som stöd för att tillämpa insiktsrekvisitet hänvisade HD till 19 § AvtL, avseende den meddelandeskyldighet som kan åläggas en fullmaktsgivare när det finns särskild anledning att befara att en fullmäktig kommer att rättshandla med stöd av en tillbakadragen fullmakt. HD hänvisade även till 6 § 2 st. AvtL, avseende meddelandeskyldigheten som kan uppstå för att undvika avtalsbundenhet då anbudsgivare tar emot en oren accept när anbudstagaren har skäl att tro att accepten är ren. Däremot konstaterade HD att oaktsamhet hos huvudmannen som utgångspunkt inte är tillräckligt för bundenhet. Oaktsamhet kan dock få den betydelse att en huvudman kan tvingas exculpera sig genom att visa att situationen som uppstått och föranlett den befogade tilliten inte kunnat undvikas.¹⁸⁰ Det har ifrågasatts huruvida de bestämmelser som HD nämner som stöd för insiktsrekvisitet, 19 § och 6 § 2 st. AvtL, kan utgöra ett stöd för ett sådant insiktsrekvisit.¹⁸¹

HD övergick sedan till ett resonemang kring befogad tillit vid rättshandlande utifrån en chefsposition. HD hänvisade till reglerna i aktiebolagsrätten avseende en verkställande direktörs behörighet att företa rättshandlingar inom ramen för företagets löpande förvaltning, och framhöll att en chef över en verksamhetsgren borde ha en liknande men mindre långtgående behörighet. I linje med detta uttrycktes att tredje man generellt har att utgå ifrån att en person i en chefsposition, vars chefsroll tydliggjorts utåt och som avser en

---

¹⁷⁶ NJA 2014 s. 684, punkt 14–16 HD:s domskäl.

¹⁷⁷ NJA 2014 s. 684, punkt 17–19 HD:s domskäl.

¹⁷⁸ Liknande teorier uttrycks i bl.a. art. 4.2 (1) PICC och art. II.–8:101 (2) DCFR, att om en person känner till att motparten uppfattar ett rättsförhållande på ett visst sätt får den även stå risken för att bli bunden på sådant sätt, om inte ansträngningar görs för att klargöra partsförhållandet.

¹⁷⁹ Svensson, JT 2015/16, s. 347 f.

¹⁸⁰ NJA 2014 s. 684, punkt 17–21 HD:s domskäl.

¹⁸¹ Svensson, JT 2015/16, s. 348 ff.; Lundberg, ”Ytterligare om tillitsfullmakter”, JT 2015/16, s. 737 ff.

avgränsad och självständig del av verksamheten, har behörighet att företa rättshandlingar som är normala för verksamhetens vardagliga fortgång. Även om det inte finns någon sedvänja kan behörighet alltså föreligga till följd av tredje mans befogade tillit. En person i chefsställning bör då åtminstone ha behörighet att rättshandla på sådant sätt som är normalt för verksamhetens vardagliga fortgång, men omständigheterna kan sammantaget anses resultera i tredje man får en befogad tillit till en behörighet som är mer vidsträckt än så.¹⁸²

HD konstaterade att L haft en chefsställning för en avgränsad verksamhetsdel. Därför ansåg HD att det funnits anledning för Skanska att anta att L hade behörighet att ingå i rättshandlingar som är vanliga för den löpande verksamheten, något som L:s huvudman måste ha insett. Dock ansågs ett förlikningsavtal, innefattande en tvistlösningsklausul, falla utanför för vad som kunde anses vara sådana beslut som var normala för en divisionschef att ta. HD lyfte även att L varit ensam vid förhandlingarna, till skillnad från Skanska som hade företrätts av en jurist. Därför ansågs den eventuella tilliten som Skanska hade avseende L:s behörighet, inte vara befogad.¹⁸³ Utöver detta konstaterade HD att det inte hade förekommit några andra signaler från huvudmannen som gett uttryck för att L var behörig. Skanska borde på något sätt ha försäkrat sig om att behörighet förelåg, vilket aldrig gjordes. Därför kunde det inte vara fråga om en tillitsgrundad fullmakt, eftersom Skanska inte hade befogad anledning att tro att L var behörig att ingå förlikningsavtalet.¹⁸⁴

Stridsberg anser att HD:s bedömningar i NJA 2013 s. 659 och NJA 2014 s. 684 innebär att rättsfallen från 2001 och 2002 avseende banktjänstemäns behörighet är överspelade. Istället för att laborera med den allmänna ställningsfullmakten och tänja på dess gränser ställer HD upp nya riktlinjer för hur behörigheten ska bestämmas, där fokus ligger på motpartens tillit.¹⁸⁵ Stridsberg anser även att rättsfallen från år 2013 och 2014 till viss del kan ge uttryck för att den allmänna ställningsfullmakten enligt 10 § 2 st. AvtL inte längre har samma framträdande ställning, delvis på grund av svårigheten att föra bevisning kring sedvänja.¹⁸⁶

---

¹⁸² NJA 2014 s. 684, punkt 22–25 HD:s domskäl.

¹⁸³ NJA 2014 s. 684, punkt 26–28 HD:s domskäl.

¹⁸⁴ NJA 2014 s. 684, punkt 29–30 HD:s domskäl.

¹⁸⁵ Stridsberg, JT 2014/15, s. 625.

¹⁸⁶ Stridsberg, JT 2014/15, s. 620.

3.7 Analys av utvecklingen på ställningsfullmaktens område

3.7.1 Analysens syfte

Jag har nu redogjort för några grundläggande aspekter inom avtalsrätten och för fullmaktsinstitutet. Jag har därefter gått in mer specifikt på ställningsfullmakten, presenterat syftena bakom denna fullmaktstyp samt redogjort för hur tillämpningen i rättspraxis sett ut genom åren. Med stöd i detta material avser jag nu att svara på uppsatsens två första frågeställningar, vilka är:

- Vad har rättsutvecklingen inom ställningsfullmaktens område inneburit för ställningsfullmaktens tillämpbarhet?
- Vad avses med en tillitsgrundad fullmakt?

3.7.2 Ställningsfullmaktens tillämpbarhet

Till att börja med anser jag inte att HD genom sina domskäl i NJA 2013 s. 659 och NJA 2014 s. 684 klargör förhållandet mellan de redan då befintliga speciella ställningsfullmakterna och den nyttillkomna tillitsgrundade fullmakten. I 2013 års fall ger HD uttryck för att de finner stöd för att en befogad tillit numera kan ligga till grund för en fullmakt genom hänvisning till de speciella ställningsfullmakterna. I 2014 års fall hänvisar HD enbart till 2013 års fall och till att rättspraxis klargjort att en huvudman kan bli bunden genom att ha skapat en befogad tillit hos tredje man om att en person innehar viss behörighet. Den tillitsgrundade fullmakten skulle enligt min uppfattning kunna anses vara en ytterligare kompletterande fullmakt som kan tillämpas parallellt med tolerans- och kombinationsfullmakten. Alternativt skulle den tillitsgrundade fullmakten kunna ses som en slutlig fullmaktstyp som klargör hur en bedömning vid sidan av den allmänna ställningsfullmakten ska genomföras, som innebär att de sedan tidigare befintliga speciella ställningsfullmakterna inte längre ska tillämpas. Förhållandet mellan fullmaktstyperna och hur den tillitsgrundade fullmakten ska kategoriseras är något som diskuterats i doktrin, men denna diskussion faller utanför denna uppsats syfte. För denna uppsats vidkommande och för den fortsatta analysen avses därför med benämningen ”speciell ställningsfullmakt” samtliga tre nämnda och genom rättspraxis utvecklade fullmaktstyper, toleransfullmakt, kombinationsfullmakt och tillitsgrundad fullmakt.

Den ursprungliga ställningsfullmakten är den allmänna ställningsfullmakten som kommer till uttryck i 10 § 2 st. AvtL. Ställningen i sig motsvarar en utåt manifesterad viljeförklaring, och motparten ska kunna förlita sig på den

behörighet som enligt lag eller sedvänja följer med en sådan ställning. Genom tillämpning i rättspraxis har förändringar skett i synen på hur behörigheten ska bestämmas när huvudmannen låtit sig företrädas av en ställningsfullmäktig. Via den allmänna ställningsfullmakten har nya synsätt och åsikter framträtt, vilket i resultatet i framväxten av kompletterande fullmaktstyper. Möjligheten till utveckling som lagstiftningen erbjudit har tagits tillvara på, och innebär att vi idag har ett delvis annat rättsläge än det som förelåg vid AvtL tillkomst.

Rättstillämpningen av den allmänna ställningsfullmakten har visat att det sällan blir en bedömning av enbart den aktuella ställningen och den sedvänja som följer. Tvärtom visar rättspraxis att HD ofta tillåter andra omständigheter tillmätas betydelse i behörighetsbedömningen. Enligt min uppfattning är detta ett resultat av att tillitsprincipen fått en mer framträdande roll. Genom att låta fler omständigheter än enbart ställningen som sådan tillmätas betydelse för motpartens befogade uppfattning av om behörighet föreligger, har det växt fram ett synsätt som utvecklat bedömningen och i större utsträckning tar hänsyn till tredje mans rättmätiga tillit. HD har därigenom utvecklat bedömningen av ställningsfullmakten.

HD:s tillvägagångssätt för att bedöma och avgränsa en behörighet har varierat. Vid sidan av att ta hjälp av branschorganisationer och handelskamrar, har HD vid några tillfällen resonerat på nya sätt för att nå fram till en behörighet. I NJA 1956 s. 656 gav HD uttryck för att en behörighet ibland kan anses som ändamålsenlig. I bankfallen från 2001 tillmättes, vid sidan av sedvänja, även tillitsaspekten betydelse, och HD uttryckte att den uppfattning som motparten skapat sig delvis ska skyddas. Det senare närmar sig sådana ställningstaganden som är kännetecknande för kombinationsfullmakten, och att flera omständigheter gemensamt kan innebära att en motpart får en befogad uppfattning om att behörighet för en viss person föreligger. I NJA 1974 s. 706 lades fokus på vad huvudmannens tolerans fick för betydelse i behörighetshänseende, och HD gav även uttryck för att behörighet kan uppkomma som en sanktion gentemot huvudmannen. Det framkommer dock inte alltid av domskälen vilken fullmaktsform respektive bedömning är hänförlig till. En fråga som kan ställas är om de varierande bedömningarna, förutom att resultera i framväxten av de kompletterande fullmaktstyperna, även har inneburit att den allmänna ställningsfullmakten enligt 10 § 2 st. AvtL har förändrats.

Rättsfallen från år 2013 och 2014 tyder på att så inte är fallet. HD väljer i dessa fall att i korta ordalag konstatera att en allmän ställningsfullmakt enligt sedvänja inte bevisats föreligga. Det omnämns inte i det sammanhanget om behörighet kan anses föreligga utifrån ändamålmässiga skäl, och inte heller

inkluderas resonemang om tolerans eller tillit som komplement till sedvänjan. HD hänför istället alla sådana resonemang och omständigheter som inte direkt faller inom sedvänjans gränser avseende behörighet för en ställning till den fortsatta bedömningen av de speciella ställningsfullmakterna. Enligt min uppfattning tydliggör HD att de varierande bedömningar som skett inom ramen för den allmänna ställningsfullmakten inte i sig utgjort en förändring av den allmänna ställningsfullmakten enligt 10 § 2 st. AvtL.

Bedömningarna i rättsfallen från 2013 och 2014 tydliggör enligt min uppfattning att den allmänna ställningsfullmakten ska fortsätta att tillämpas i enlighet med sin ursprungliga betydelse enligt AvtL. Den möjliggör ett rättshandlande då lag eller sedvänja innebär en viss behörighet, och träffar först och främst enklare fall av rättshandlande och ställningar med tydlig innebörd i behörighetshänseende. Om det krävs ytterligare resonemang faller de inom övriga fullmaktstyper. Jag delar därför delvis Stridsberg åsikt om att den allmänna ställningsfullmakten i praktiken har en tillbakaträdande roll inom fullmaktsinstitutet. Med det menar jag att det inte är lika effektivt att åberopa en allmän ställningsfullmakt som grund till en behörighet vid en tvist, i jämförelse med de speciella ställningsfullmakterna, på grund av svårigheten att föra bevisning om sedvänja. Däremot är min uppfattning att den allmänna ställningsfullmakten fortfarande har en stor betydelse som partbindningsmönster i samhället och för företags dagliga verksamhet. Den allmänna ställningsfullmaktens tillbakaträdande roll som behörighetsgrund vid rättstvister, ska inte förringa dess fortsatta betydelse som ett enkelt och effektivt sätt att ingå rättshandlingar.

Utrymme för friare resonemang finns dock inom ramen för de speciella ställningsfullmakterna. Genom framväxten av dessa fullmaktstyper finns det ett ökat utrymme för att resonera kring vilken behörighet en ställningsfullmäktig ska anses besitta, med beaktande av de aktuella omständigheterna. Detta innebär att tillitsprincipens roll förstärkts och att det finns utrymme att i ännu högre mån beakta intresset hos en godtroende tredje man.

Tack vare framväxten av de speciella ställningsfullmakterna får sedvänjan inte längre den utslagsgivande betydelse som den tidigare haft. Andra omständigheter har förmågan att läka bristen på sedvänja, och föranleda behörighet på annan grund. En motpart behöver inte längre föra bevisning om en svårdefinierad sedvänja, och det finns numera utrymme för annan argumentation där fler aspekter av ett partsförhållande tillmäts betydelse vid behörighetsbedömningen. Det är enligt min mening en utveckling som ytterligare beaktar den allmänna omsättningens intresse, eftersom det möjliggör rättshandlande i högre utsträckning. Grundtanken bakom

införandet av den allmänna ställningsfullmakten tillgodoses därmed i ännu högre utsträckning än tidigare.

Sammantaget har utvecklingen inom ställningsfullmaktens område inneburit att ställningsfullmaktens tillämpbarhet har ökat. Genom att inte låta en behörighetsbedömning avgränsas till att enbart vara en fråga om vad lag eller sedvänja föreskriver, beaktas nu fler omständigheter och den tillit som skapats mellan parterna. Hänsynstagandet av fler omständigheter och vad de betyder för motpartens förståelse och tillit till behörigheten innebär ett genomslag för tillitsprincipen, och en utveckling som i än högre utsträckning värnar om omsättningens intresse. Behörighet kan grundas i fler omständigheter än vad enbart en svärdefinierad sedvänja föreskriver. Detta innebär dels att behörigheten kan bli mer vidsträckt beroende på förutsättningarna i det enskilda fallet, dels att behörigheten kan föreligga i fler situationer än tidigare.

3.7.3 Särskilt om den tillitsgrundade fullmakten

Den tillitsgrundade fullmakten är hänförlig till rättsfallen från år 2013 och 2014, där HD konstaterade att en fullmakt inte enbart tillkommer via en viljeförklaring från huvudmannen, utan även kan grundas i motpartens befogade tillit. Den tillitsgrundade fullmakten innebär därmed att behörighet för en ställningsinnehavare kan uppkomma till följd av den tillit som motparten skapat sig om personens förmåga att rättshandla. För detta krävs att det finns en tillit och att den anses befogad. HD angav de omständigheter som ska bedömas vid avgörandet om en motpart fått en befogad tillit till en mellanmans behörighet, inom ramen för den tillitsgrundade fullmakten. HD gav inte uttryck för att det var en uttömmande lista över de omständigheter som kan påverka behörighetsbedömningen, men det klargör enligt mig vilka omständigheter som HD huvudsakligen tillmäter betydelse vid en sådan bedömning.

Min uppfattning är att den bakomliggande tanken med den tillitsgrundade fullmakten var att bekräfta att motpartens befogade tillit ska kunna ligga till grund för en fullmakt. HD ger i NJA 2013 s. 659 och NJA 2014 s. 684 uttryck för att tillitsprincipen fått genomslag inom fullmaktsinstitutet och att en tillit är tillräckligt för att föranleda avtalsbundenhet, under vissa förutsättningar. HD listar på ett pedagogiskt sätt de omständigheter som ska tillmätas betydelse vid tillitsbedömningen, vilket är positivt i rättssäkerhetssynpunkt då det kan antas att det möjliggör att behörighetsbedömningar fortsättningsvis kan genomföras på ett likvärdigt sätt. HD verkar dock, i och med införandet av insiktsrekvisit som i stor utsträckning värnar om huvudmannens intresse, vara restriktiva till att låta tilliten få ett för stort genomslag. Jag anser att det

är olyckligt att insiktsrekvisitet utformats som det gjorts och att HD därigenom misslyckats med att ställa upp en rättsregel som värnar om motparternas tillit och den allmänna omsättningens intresse. Insiktsrekvisitet innebär nämligen att tredje mans tillit inte tillmäts betydelse under förutsättning att huvudmannen inte måste insett vad omständigheterna kunnat föranleda. Det innebär att även om en motpart har en befogad tillit till att behörighet föreligger, är det inte säkert att det avgör behörighetsfrågan.

Jag uppfattar det därför som att avsikten med den tillitsgrundade fullmakten är att värna om tredje mans befogade tillit och befästa att det i sig kan resultera i att en fullmakt uppkommer och därmed föranleda avtalsbundenhet, men att tilliten trots det inte ska ges en helt avgörande betydelse. HD befäster tillitsprincipens roll för ställningsfullmaktens tillämpning, men beaktar även huvudmannens intresse av att kunna kontrollera och ha översikt över sin verksamhet. Att genomföra en sådan avvägning är enligt min uppfattning nödvändig för att kunna komma fram till en så ändamålmässig regel som möjligt. Det kan inte anses förenligt med varken syftena bakom införandet av ställningsfullmakten, eller i linje med den tidigare rättsutvecklingen, att tillitsprincipen ska få ett totalt genomslag utan beaktande av huvudmannens intresse. HD uttryckte exempelvis vid bankfallen från 2001 och 2002 att även om en tillit ska beaktas måste visst ansvar ibland åläggas motparten att klargöra situationen och behörighetsfrågan. Det är inte lämpligt att upprätta regler som enbart tar hänsyn till ena partens intresse, och en sådan rättsregel hade enligt min uppfattning riskerat att både föranleda ytterligare tvister och motverka syftet bakom införandet av ställningsfullmakten. Problemet med den tillitsgrundade fullmakten är enligt min uppfattning att denna intresseavvägning har resulterat i införandet av ett rekvisit, insiktsrekvisitet, som rubbar balansen mellan parternas intressen. Rekvisitetet motverkar det centrala i tillitsprincipen och i HD:s uttalande att en befogad tillit i sig ska kunna ligga till grund för avtalsbundenhet.

I domskälen ger HD uttryck för att man bör skydda tredje mans intressen och den tillit motparten skapar sig angående att de rättshandlar med en behörig person. Detta under förutsättning att tilliten kan anses vara befogad och att de omständigheter som föranlett tilliten är hänförliga till huvudmannen. Detta stämmer väl överens med hur rättsutvecklingen sett ut, där faktiska viljeförklaringar tillmäts lägre betydelse och tillitsaspekten till de utåt synbara omständigheterna skyddas i högre utsträckning, under förutsättning att det är en rimlig avvägning i det enskilda fallet. Jag anser även att det är viktigt att det inte blir fråga om ett skydd som sträcker sig så långt att tredje man ska skyddas till varje pris så att även en obefogad tillit kan ligga till grund för en fullmakt.

Genom införandet av insiktsrekvisitet tar HD dock stor hänsyn till huvudmannens intressen av att kunna undvika avtalsbundenhet. Trots att det som uttrycks med fullmakten är att en befogad tillit till behörighet ska kunna ligga till grund för en fullmakt, får detta enligt min uppfattning inte fullt genomslag. Detta eftersom insiktsrekvisitet innebär att en befogad tillit från motparten inte är tillräcklig för avtalsbundenhet då huvudmannen själv inte måste ha insett att omständigheterna skulle kunna föranleda en sådan tillit.

Vad som avses med en tillitsgrundad fullmakt är alltså den fullmaktstyp som introducerades av HD genom rättsfallen NJA 2013 s. 659 och NJA 2014 s. 684. Det var i dessa rättsfall HD slutligen bekräftade det faktum att tredje mans befogade tillit kan föranleda att en fullmakt anses föreligga och därmed leda till avtalsbundenhet. Att helt och hållet bestämma den tillitsgrundade fullmaktens faktiska innebörd är dock svårt, med anledning av de rekvisit som införts. Namnet tillitsgrundad fullmakt kan vid första anblick låta bra, men stämmer enligt min uppfattning inte överens med hur bedömningen sker i praktiken. Jag anser därför att HD:s ställningstagande om att en befogad tillit kan föranleda en fullmakt inte får fullt genomslag, på grund av hur HD valt att i 2014 års fall specificera insiktsrekvisitet, och den inverkan som huvudmannens subjektiva kännedom om de föreliggande omständigheterna har.

4 Aktiebolagsrätten och organbehörighetsreglerna

4.1 Kort om aktiebolagsrätt och ABL

Den första ABL tillkom år 1848 och har sedan dess successivt uppdaterats för att mynna ut i dagens gällande, aktiebolagslag (2005:551). Utvecklingen av lagstiftningen har skett i samband med samhällsliga förändringar och med anledning av det uppmärksammade behovet av en företagsform där risker kan spridas på ett större antal personer, och där maktfördelningen ser ut på ett särskilt sätt.¹⁸⁷

Signifikativt för aktiebolag som bolagsform är bland annat reglering kring förmögenhetstillskott och kapitalskydd, minoritets- och borgenärsskyddsregler, regler om likabehandling av aktieägarna samt aktieägarnas begränsade ansvar.¹⁸⁸ Framträdande är även möjligheten att omsätta aktier och att verksamheten inte är bunden till de specifika ägarna.¹⁸⁹

Av betydelse är även verksamheten som bedrivs och bolagets syfte, vilket som utgångspunkt att ge vinst till aktieägarna.¹⁹⁰ Beslut som fattas inom bolag kan prövas direkt emot vinstsyftet och det blir därför en måttstock för att bedöma hur bolagsledningen sköter sig.¹⁹¹

Signifikativt för aktiebolag är även den maktdelning som råder mellan bolagens olika organ. Gränserna mellan organen är i vissa fall tydliga, men i andra fall något diffusa.¹⁹² Hur förhållandena ser ut och hur bolagsorganens behörighet avgränsas ska utvecklas i detta kapitel.

4.2 Maktdelningen och de olika organen

Maktfördelningen inom aktiebolag kännetecknas av en uppdelning mellan beslut som fattas av bolagsstämman, och den förvaltning som hanteras av företagsledningen, i form av bolagets styrelse och verkställande direktör. Tanken är att företagsledningen har bättre insyn i företagets dagliga

---

¹⁸⁷ Sandström, *Svensk aktiebolagsrätt*, 2017, s. 39 ff.; Johansson, *Svensk associationsrätt i huvuddrag*, 2018, s. 24 ff.

¹⁸⁸ Sandström, 2017, s. 18 ff.

¹⁸⁹ Bergström & Samuelsson, *Aktiebolagets grundproblem*, 2015, s. 33.

¹⁹⁰ Se 3 kap. 3 § ABL.

¹⁹¹ Bergström & Samuelsson, 2015, s. 34 ff.

¹⁹² Sandström, 2017, s. 24 ff.

verksamhet och därmed kan sköta bolagets angelägenheter på ett lämpligare sätt.¹⁹³ Aktieägarna deltar i beslutfattandet via bolagsstämman, samtidigt som företagsledningen tillerkänns en vidsträckt kompetens att driva verksamheten, med ledning av stämmans direktiv. En sådan uppdelning tillförsäkrar aktieägarna en möjlighet att påverka driften av bolaget.¹⁹⁴ Denna ansvarsuppdelning mellan bolagsstämman och företagsledning motiveras även av effektivitetsskäl, och att det minskar risken för förlorade affärsmöjligheter på grund av frånvaron av ett snabbt beslutfattande.¹⁹⁵ Regleringen leder även till tydlighet och förutsebarhet för aktiebolagens vidkommande, avseende hur verksamheten ska bedrivas och vilka organ som ska hantera respektive ärende.¹⁹⁶

Bolagsstämman är det högsta beslutande organet i ett aktiebolag, styrelsen tar hand om bolagets angelägenheter, och den verkställande direktören tar hand om den löpande förvaltningen, under ledning av styrelsen.¹⁹⁷ Avsikten med regleringen i ABL är att bolagsstämman delvis ska kunna begränsa företagsledningens handlingsutrymme inom bolaget.¹⁹⁸ Däremot får sådant beslutfattande inte innebära en förändring av den aktiebolagsrättsliga ansvarsfördelningen.¹⁹⁹ Bolagsstämman är även förhindrad att kräva genomförandet av beslut som strider mot aktiebolagsrättsliga regler.²⁰⁰

Reglerna kring bolagsledningen återfinns i 8 kap. ABL. Där föreskrivs att varje aktiebolag ska ha en styrelse vilken utses av bolagsstämman.²⁰¹ Styrelsen har uppgiften att ansvara för bolagets organisation och angelägenheter, vilket bland annat innebär långsiktig planering av bolagets övergripande strategier och kontroll över den löpande förvaltningen.²⁰² Styrelsen ansvarar för allt som inte hanteras av bolagsstämman, men ska vid vissa ärenden av ovanlig karaktär beakta den aktiebolagsrättsliga hierarkin och överlämna frågan till bolagsstämman.²⁰³ Styrelsen ansvarar även för att organisera verksamheten och förvalta finanserna på sådant sätt att bolaget uppfyller sina målsättningar och genererar vinst till aktieägarna.²⁰⁴

---

¹⁹³ Johansson, 2018, s. 133.

¹⁹⁴ Dotevall, *Aktiebolagsrätt – fördjupning och komparativ belysning*, 2015, s. 203 ff.; Sandström, 2017, s. 180 f.; Prop. 1975:103, s. 80.

¹⁹⁵ Bergström & Samuelsson, 2015, s. 50 ff.

¹⁹⁶ Åhman, *Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten*, 1997, s. 570 f.; SOU 1941:9, s. 305.

¹⁹⁷ Prop. 1975:103, s. 234.

¹⁹⁸ Bergström & Samuelsson, 2015, s. 74.

¹⁹⁹ Prop. 1993/94:196, s. 121.

²⁰⁰ Bergström & Samuelsson, 2015, s. 74 f.; 8 kap. 41 § 2 st. ABL.

²⁰¹ 8 kap. 1 och 8 §§ ABL.

²⁰² 8 kap. 4 § ABL; Sandström, 2017, s. 222 ff.; Skog, *Rodhes aktiebolagsrätt*, 2018, s. 155 f.

²⁰³ Dotevall, 2015, s. 268 f.

²⁰⁴ Sevenius, *Bolagsstyrning*, 2007, s. 134.

Det är styrelsen som utser den verkställande direktören.²⁰⁵ För privata aktiebolag är det en valmöjlighet att utse en verkställande direktör, medan det för publika aktiebolag är obligatoriskt.²⁰⁶ Styrelsen har även till uppgift att inkomma med anvisningar avseende vilka beslut inom den löpande förvaltningen som den verkställande direktören, respektive styrelsen, ska fatta inom bolaget.²⁰⁷ Precis som för bolagsstämman gäller att styrelsen inte får utfärda sådana instruktioner som strider mot kompetensfördelningen som ABL föreskriver.²⁰⁸

4.3 Verkställande direktörens uppgifter och firmateckningsrätt

En verkställande direktör har ansvaret att sköta bolagets löpande förvaltning.²⁰⁹ Den verkställande direktören är underordnad styrelsen, och den löpande förvaltningen ska skötas med beaktande av styrelsens anvisningar och uppgiftsfördelning inom bolaget.²¹⁰ Under förutsättning att det skulle leda till väsentlig olägenhet för bolaget att invänta styrelsens beslut, har en verkställande direktör rätt att vidtaga åtgärder som med hänsyn till omfattningen och arten av bolagets verksamhet är av ovanligt slag eller av stor betydelse.²¹¹ Med detta avses sådant som faller utanför den löpande förvaltningen. Om det sker ska den verkställande direktören så snart som möjligt underrätta styrelsen om åtgärden.²¹² Slutligen har en verkställande direktör ansvar för bolagets bokföring och ska vidtaga åtgärder som säkerställer att bokföringen genomförs lagenligt och att finanserna sköts på ett betryggande sätt.²¹³

Ett aktiebolag är en juridisk person och ett rättssubjekt, men kan inte rättshandla för egen del. För att ge uttryck för en vilja och ingå rättshandlingar krävs att bolaget representeras av en eller flera fysiska personer. Aktiebolagets organ är därför legala ställföreträdare och rättshandlar för

---

²⁰⁵ 8 kap. 27 § ABL.

²⁰⁶ 8 kap. 27 § 2 st. och 50 § ABL.

²⁰⁷ Bergström & Samuelsson, 2015, s. 78 f.; Johansson, 2018, s. 135; 8 kap. 46b § ABL.

²⁰⁸ Johansson, 2018, s. 135 f.; Skog, 2018, s. 157.

²⁰⁹ 8 kap. 29 § 1 st. ABL. Mer om detta begrepp nedan.

²¹⁰ Dotevall, 2015, s. 267; 8 kap. 4 och 29 §§ ABL.

²¹¹ 8 kap. 29 § 2 st. ABL; Skog, 2018, s. 157.

²¹² 8 kap. 29 § 2 st. ABL.

²¹³ 8 kap. 29 § 3 st. ABL.

bolaget.²¹⁴ För att ett aktiebolag ska bli bundet av en rättshandling krävs att en behörig företrädare lämnat en viljeförklaring gentemot en motpart.²¹⁵

Det finns inom aktiebolagsrätten en distinktion mellan förvaltningskompetensen, förmågan att fatta beslut inom bolaget, och representationskompetensen, förmågan att rättshandla för bolagets räkning gentemot någon utomstående. Bolagsstämman saknar representationskompetens, trots sin överordnade ställning inom bolaget, och kan inte ingå i rättshandlingar med utomstående parter.²¹⁶ Styrelsen och den verkställande direktören besitter däremot en representationskompetens, ett legalt ställföreträdarskap, vilket innebär att de kan rättshandla med bindande verkan för bolaget.²¹⁷ Detta följer av 8 kap. 35-36 §§ ABL. En verkställande direktör har därigenom en lagreglerad firmateckningsrätt och förmågan att rättshandla med utomstående parter för den juridiska personens räkning.²¹⁸ Denna firmateckningsrätt finns alltid, oberoende av bemyndiganden från styrelsen.²¹⁹

Det finns även möjlighet för styrelsen att utse särskilda firmatecknare och därigenom delegera en vidsträckt firmateckningsrätt till sådana som redan besitter viss firmateckningsrätt, eller till någon annan.²²⁰ Utöver denna form av representation kan aktiebolag även bli avtalsrättsligt bundna via att någon agerar som fullmäktig enligt reglerna inom den allmänna avtalsrätten.²²¹ Ett exempel är en generalfullmakt, som innebär ett befullmäktigande för någon att företa samtliga rättshandlingar för ett bolag. Ett sådant förfarande passar dock illa in i det behörighetsmönster som är kännetecknande för ABL, med uppdelningen mellan bolagsorganen.²²²

Enligt 8 kap. 43 § ABL ska bolagen registrera vem som besitter en rätt att teckna firman, däribland den verkställande direktören.²²³ Tredje man ska ha möjlighet att vända sig till Bolagsverket för att kontrollera vem som har registrerats som innehavare av en behörighet att ingå rättshandlingar för bolagets räkning.²²⁴ Detta får betydelse eftersom det som registrerats i vederbörlig ordning, samt kungjorts i Post- och Inrikes Tidning, anses ha

---

²¹⁴ Ramberg & Ramberg, 2019, s. 64; Adlercreutz, Gorton, Lindell-Frantz, 2016, s. 57 och 177; Åhman, 1997, s. 313 ff.

²¹⁵ Sandström, 2017, s. 235 ff.

²¹⁶ Bergström & Samuelsson, 2015, s. 91.

²¹⁷ Bergström & Samuelsson, 2015, s. 91; Sandström, 2017, s. 234 ff.

²¹⁸ Bergström & Samuelsson, 2015, s. 91; 8 kap. 36 § ABL.

²¹⁹ Prop. 1993/94:196, s. 121; Skog, 2018, s. 184.

²²⁰ 8 kap. 37 § ABL.

²²¹ Johansson, 2018, s. 120.

²²² Sandström, 2017, s. 240.

²²³ Skog, 2018, s. 177.

²²⁴ Sandström, 2017, s. 235.

kommit till tredje mans kännedom.²²⁵ Detta kallas för positiv publicitetsverkan.²²⁶ Vid en bedömning av om en utomstående part varit i god tro får därför de uppgifter som finns registrerade i aktiebolagsregistret betydelse.²²⁷ Efter genomförd registrering anses det ha kommit till tredje mans kännedom vilka som har behörighet att teckna firman, och tredje man ansvarar själv för om denna rättshandlar med en person som inte är registrerad av bolaget.²²⁸ Aktiebolag registrerar även sin bolagsordning med inkluderad beskrivning av verksamhetsföremålet.²²⁹ Detta får motsvarande betydelse som registreringen av behöriga firmatecknare, och anses ha kommit till tredje mans kännedom.²³⁰

4.4 Behörighet och befogenhet

4.4.1 Det aktiebolagsrättsliga systemet

Inom aktiebolagsrätten avses med behörighet den rätt att företräda bolaget och företa rättshandlingar med tredje man, som uppkommer via ABL:s regler om funktionsfördelning.²³¹ Ett bolagsorgans behörighet emanerar inte från viljeförklaringar riktade från aktiebolaget till tredje man, utan tillkommer via de tvingande reglerna om maktfördelning. Bolagsföreträdarnas behörighet kan därför inte inskränkas, utan är av objektiv karaktär och utgörs av den lagstadgade funktionsfördelningen i ABL.²³² En verkställande direktör har därför en lagreglerad firmateckningsrätt, en generell och vidsträckt behörighet, att företa rättshandlingar med tredje man inom ramen för den löpande förvaltningen.²³³

Med befogenhet avses inom aktiebolagsrätten den ”rätt att företa åtgärder för bolagets räkning som på grund av det bakomliggande förhållandet tillkommer en bolagsföreträdare gentemot bolaget”.²³⁴ Befogenheten avgörs av flertalet omständigheter. Det finns legala befogenhetsinskränkningar som påverkar bolagsorganens rätt att fatta beslut för bolaget. Här avses reglerna om det interna beslutsfattandet mellan bolagsorganen, jävsreglerna, likabehandling av samtliga aktieägare samt generalklausulen, vilken förhindrar

---

²²⁵ 27 kap. 3-4 §§ ABL.

²²⁶ Sandström, 2017, s. 381.

²²⁷ Prop. 1993/94:196, s. 123.

²²⁸ 27 kap. 4 § ABL; Sandström, 2017, s. 240 ff.

²²⁹ Skog, 2018, s. 28 f.

²³⁰ Se 3 kap. 1 § och 27 kap. 4 § ABL.

²³¹ Bergström & Samuelsson, 2015, s. 91; Andersson, Johansson & Skog, *Aktiebolagslagen - en kommentar - del I*, 2019, s. 8:89; Åhman, 1997, s. 128 ff.; Skog, 2018, s. 182 f.

²³² Åhman, 1997, s. 219 f.; Bergström & Samuelsson, 2015, s. 92.

²³³ Bergström & Samuelsson, 2015, s. 92; Sandström, 2017, s. 234 ff.; 8 kap. 36 och 29 §§ ABL.

²³⁴ Åhman, 1997, s. 158.

rättshandlingar som är ägnade att ge någon en otillbörlig fördel till nackdel för bolaget eller för annan aktieägare.²³⁵ Till skillnad från behörigheten, kan befogenheten inskränkas av de överordnade organen. Befogenheten följer därför även av inskränkande föreskrifter från överordnade organ, av direktiv, beslut och instruktioner inom bolaget, samt av föreskrifter i bolagsordningen.²³⁶

Behörigheten tar sikte på den lagstadgade förvaltningskompetensen, den i ABL grundade funktionsfördelningen och vad bolagsorganen kan göra med bindande verkan. Befogenhet avser sådan fakta som reglerar ett bolagsorgans uppdrag och rätten att företa åtgärder gentemot bolaget.²³⁷ Bolagsstämman har därmed ingen möjlighet att begränsa bolagsorganens behörighet, utan kan enbart påverka befogenheten.²³⁸

Betydelsen av organens behörighets- och befogenhetsöverskridanden behandlas i 8 kap. 42 § ABL, där första stycket reglerar betydelsen av rättshandlande med överskridande av en behörighet. Enligt första stycket andra meningen blir ett bolag bundet av rättshandlingar som en verkställande direktör företar med överskridande av sin behörighet, under förutsättning att motparten är i god tro.²³⁹ En verkställande direktör har enligt 8 kap. 36 och 29 §§ behörighet att ingå rättshandlingar som kan anses falla inom den löpande förvaltningen, samt vid undantagsfall för sådant som faller utanför den löpande förvaltningen.²⁴⁰ Vid ett rättshandlande utanför detta beror bundenheten för bolaget på om motparten varit i god tro eller inte. Den företagna rättshandlingen blir alltså inte automatiskt ogiltig.²⁴¹ Detta godtrosskydd för tredje man beaktar svårigheten i att avgöra vad som inkluderas i den löpande förvaltningen.²⁴² Detta skiljer sig från de fall där styrelse eller en särskild firmatecknare agerar utanför sin behörighet. En sådan rättshandling blir enligt första stycket första meningen alltid ogiltig.²⁴³

Bedömningen av god tro inriktar sig på frågan om rättshandlingen faller inom den löpande förvaltningen, alltså om den med hänsyn till omfattningen och arten av verksamheten är av sedvanlig beskaffenhet.²⁴⁴ För att ond tro ska föreligga ska motparten ha insett eller bort inse att en företagen åtgärd varit

---

²³⁵ Andersson, Johansson & Skog, 2019, s. 8:92–93; Sandström, 2017, s. 242 f.

²³⁶ Sandström, 2017, s. 242 f.; Bergström & Samuelsson, 2015, s. 92.

²³⁷ Åhman, 1997, s. 77 och 158 f.

²³⁸ Prop. 1993/94:196, s. 121.

²³⁹ Johansson, 2018, s. 290.

²⁴⁰ 8 kap. 29 § 2 st. ABL; Johansson, 2018, s. 280.

²⁴¹ Andersson, Johansson & Skog, 2019, s. 8:91 f.

²⁴² Skog, 2018, s. 185; Sandström, 2017, s. 246 f.; Andersson, Johansson & Skog, 2019, s. 8:92.

²⁴³ Bergström & Samuelsson, 2015, s. 92.

²⁴⁴ Åhman, 1997, s. 845.

sådan att den enligt lagens uppgiftsfördelning fallit utanför den verkställande direktörens förvaltningsområde. Tredje man förväntas känna till den legala indelningen, samt arten av verksamheten.²⁴⁵

8 kap. 42 § 2 st. reglerar befogenhetsöverskridanden och vad de innebär för bolagets bundenhet till rättshandlingar. Första meningen stadgar att för att bolaget ska undvika bundenhet då styrelse, verkställande direktör eller särskild firmatecknare överskridit sin befogenhet krävs att man kan visa att motparten varit i ond tro. Alltså en liknande rättsuppfattning som den enligt 11 § 1 st. AvtL.²⁴⁶ Dock föreskriver andra meningen samma stycke att en rättshandling blir bindande oavsett motpartens goda eller onda tro, om styrelsen eller den verkställande direktören överträtt en föreskrift om föremålet för bolagets verksamhet eller andra föreskrifter som har meddelats i bolagsordningen eller av ett annat bolagsorgan.²⁴⁷ Även här finns ett långtgående skydd till förmån för tredje man, vilket motiveras med svårigheten att känna till interna förhållanden inom bolaget och vilka inskränkningar som finns, samt svårigheten i att avgöra rättshandlingars överensstämmande med ett bolags registrerade verksamhet.²⁴⁸

Därmed finns i 8 kap. 42 §, till skillnad från vad som följer av AvtL bestämmelser om fullmaktshandlande, ett långtgående skydd till förmån för tredje man vid en verkställande direktörs kompetensöverskridanden, även vid överskridandet av behörigheten.²⁴⁹ Dessa regler bygger på EU-rådets direktiv 68/151/EEG som förespråkar ett omfattande skydd för tredje man. 8 kap. 42 § ABL innebär dessutom, att det är bolaget som får bevisbördan att motparten varit i ond tro, både vad avser överskridande av behörighet och befogenhet.²⁵⁰ Att aktiebolaget åläggs bevisbördan avseende motpartens onda tro är ett uttryck för att motparter ska kunna förlita sig på att en verkställande direktör rättshandlar inom sin behörighet.²⁵¹

En verkställande direktör sågs förr som en ställningsfullmäktig, med en behörighet som följde av sedvänja. Detta har förändrats, och en verkställande direktör är idag en legal ställföreträdare med lagstadgad kompetens att ansvara över bolagets löpande förvaltning. En konsekvens av detta är att det, till skillnad från vad som gäller vid den avtalsrättsliga ställningsfullmakten, vid det legala ställföreträdarskapet finns det ovan beskrivna godtrosskyddet

---

²⁴⁵ Åhman, 1997, s. 845 f.

²⁴⁶ Se avsnitt 2.2.2 ovan.

²⁴⁷ Skog, 2018, s. 185.

²⁴⁸ Sandström, 2017, s. 247 f.

²⁴⁹ Grönfors & Dotevall, 2016, s. 157.

²⁵⁰ Grönfors & Dotevall, 2016, s. 158.

²⁵¹ Bergström & Samuelsson, 2015, s. 93.

för tredje man. Detta även vid en verkställande direktörs behörighetsöverskridande.²⁵²

Rättshandlande med ett aktiebolags verkställande direktör och en fullmäktig skiljer sig åt eftersom en verkställande direktör ska registreras, vilket tillförsäkrar tredje man en möjlighet att kontrollera vem som är behörig att teckna firman. Därför ansvarar motparten för om det sker ett rättshandlande med någon som inte är registrerad.²⁵³ Ovan nämnda godtrosskydd avseende verkställande direktörs behörighetsöverskridande respektive befogenhetsöverskridande avser att värna om samhällets och tredje mans intresse. Risker åläggs alltså bolaget när dess representanter rättshandlar på felaktigt sätt.²⁵⁴

Införandet av det långtgående skyddet för tredje man som följer av regelverket innebär dock att 36 § AvtL med möjligheten att jämka eller ogiltigförklara avtal utefter vissa förutsättningar kan bli aktuellt.²⁵⁵ Skyddet ska visserligen upprätthållas, men de avtalsrättsliga ogiltighetsreglerna ska kunna tillämpas då tredjemansskyddet föranleder oskäligen resultat.²⁵⁶

4.4.2 Särskilt tillägg om behörighet och befogenhet inom aktiebolagsrätten

Det bör framhållas att vad som avses med behörighet respektive befogenhet inom aktiebolagsrätten är omdiskuterat. Författare har genom åren uttryckt delvis skilda åsikter kring begreppens innebörd, där olika omständigheter kategoriserats som behörighetsinskränkande respektive befogenhetsinskränkande.²⁵⁷ Den huvudsakliga innebörden är likartad medan de omständigheter som kan inskränka en behörighet respektive en befogenhet till viss del skiljer sig åt mellan olika författare.²⁵⁸ Det finns inte utrymme att redogöra för samtliga åsikter, men som exempel kan nämnas Håkan Nials vilja att inordna brottsbalkens bestämmelser och vissa förbudsregler inom ABL som behörighetsbegränsande, utöver den lagreglerade funktionsfördelningen.²⁵⁹ Det går därför inte att redogöra för en exakt definition av begreppen som har acceptans i hela doktrin.

---

²⁵² Åhman, 1997, s. 77.

²⁵³ Sandström, 2017, s. 245; 27 kap. 4 § ABL.

²⁵⁴ Sandström, 2017, s. 239 ff.

²⁵⁵ Dotevall, 2015, s. 327.

²⁵⁶ Dotevall, ”Anmälan av Ola Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten. Om aktiebolagets ställföreträdare och gränserna för deras representation”, SvJT 1998, s. 715.

²⁵⁷ Se redogörelse i Åhman, 1997, s. 128 ff.

²⁵⁸ Åhman, 1997, s. 128 ff.

²⁵⁹ Åhman, 1997, s. 139.

Anledningen till problematiken ligger i att man tagit de inom avtalsrätten utvecklade begreppen behörighet och befogenhet, och fört in dem i det aktiebolagsrättsliga regelverket utan att tydliggöra dess betydelse.²⁶⁰ Kritiken grundar sig i att lagstiftaren fört in begreppen behörighet och befogenhet från avtalsrätten, som ofta definieras utifrån den rättsföljd som inträder vid ett överskridande av respektive begrepp, men inte vidhållit samma system i ABL.²⁶¹ Rättsföljderna skiljer sig delvis åt på grund av det ovan nämnda godtrosskydd som finns i ABL. Därför vill vissa författare kategorisera allt som faller under ett godtrosskydd som befogenhet, trots att detta inte stämmer överens med den aktiebolagsrättsliga terminologin.²⁶² Kritik har riktats mot att begreppen används på detta sätt. Att ett behörighetsöverskridande av en verkställande direktör inte alltid innebär att en rättshandling blir ogiltig innebär enligt Kleineman att behörighetsbegreppet förlorar sin självständiga betydelse som finns enligt systematiken inom AvtL.²⁶³ Kleineman är en av flera som riktat stark kritik mot användningen av begreppen behörighet och befogenhet inom ABL, och har bland annat uttryckt det som att det utgör en ”terminologisk våldtäkt” av begreppens etablerade innebörd.²⁶⁴

Distinktionen mellan begreppen försvåras även av att bolagsorganens behörighet och befogenhet ibland får sitt innehåll från samma rättsfakta, och därför delvis kan sammanfalla. Funktionsindelningen mellan organen enligt ABL får betydelse för både organens behörighet och befogenhet, vilket gör att vissa författare säger att en verkställande direktörs behörighetsöverskridande även utgör ett befogenhetsöverskridande. Gränsen mellan begreppen är även av denna anledning inte tydlig.²⁶⁵

Denna diskussion lämnas därhän, men det är enligt min åsikt bra att läsaren känner till att det är ett omdebatterat område, med delvis skilda åsikter i doktrin. Den under avsnitt 4.4.1 redovisade förklaringen av behörighet och befogenhet inom aktiebolagsrätten, som närmar sig hur begreppen används inom avtalsrätten, har utbrett stöd i litteraturen. Den har även ansetts vara en fungerande indelning trots att den inte är friktionsfri i alla avseenden.²⁶⁶ Det är därför enligt denna indelning uppsatsen utgår ifrån när det kommer till vad som är att avse med behörighet respektive befogenheten inom aktiebolagsrätten.

---

²⁶⁰ Åhman, 1997, s. 116 ff.

²⁶¹ Se ex. Skog, 2018, s. 182 f.

²⁶² Åhman, 1997, s. 148.

²⁶³ Kleineman, ”Till frågan om rättsvetenskapen som omedelbart verkande källa”, JT 1994/95, 631 ff.

²⁶⁴ Kleineman, JT 1994/95, s. 635.

²⁶⁵ Åhman, 1997, s. 135 och 159; Sandström, 2017, s. 241 ff. med tillhörande fotnoter 41 och 48; prop. 1997/98:99, s. 227.

²⁶⁶ Se Dotevall, SvJT 1998, s. 712 ff.

4.4.3 Den löpande förvaltningen

Den verkställande direktörens behörighet att teckna firman korresponderar med det legala förvaltningsansvaret att sköta bolagets löpande förvaltning, samt det i vissa fall aktuella uppdraget att agera utanför den löpande förvaltningen. Genom att tolka 8 kap. 29 § 2 st. ABL om den verkställande direktörens extraordinära förvaltningsrätt motsatsvis framkommer vad som menas med den löpande förvaltningen. Generellt kan sägas att alla åtgärder som inte är av osedvanlig beskaffenhet eller av stor betydelse för bolaget, baserat på arten och omfattningen av bolagets verksamhet, faller inom den löpande förvaltningen.²⁶⁷ Vad som innefattas i den löpande förvaltningen ska avgöras utifrån objektiva kriterier, och inte utifrån vad styrelsen eller ett enskilt bolag anser vara av osedvanlig beskaffenhet för deras vidkommande.²⁶⁸

Den löpande förvaltningen tar i huvudsak sikte på återkommande åtgärder och rutinärenden inom bolagets drift, medan styrelsen hanterar övriga ärenden.²⁶⁹ I proposition 1975:103 framgår att vad som kan räknas till den löpande förvaltningen är bland annat ” ingående av avtal med leverantörer och kunder och avtal om anställning av befattningshavare i bolagets tjänst såvida avtalet inte med hänsyn till sitt innehåll, den tidrymd det avser och bolagets förhållanden framstår som osedvanligt eller av stor betydelse för bolaget.”²⁷⁰ Några aspekter som kan påverka bedömningen av behörigheten är alltså hur stort värde ett beslut avser och hur lång tidsperiod följderna av ett beslut sträcker sig. Beslut som avser betydande värden och som avser förpliktelser som sträcker sig över längre tidsperioder anses generellt sett inte falla inom den löpande förvaltningen.²⁷¹ Samma gäller för borgensförbindelser eller tecknandet av långfristiga hyresavtal.²⁷² Arten och omfattningen av bolagets verksamhet är utgångspunkten för bedömningen av om en åtgärd tillhör den löpande förvaltningen eller ej.²⁷³

Köp eller försäljning av hela företag eller enskilda verksamhetsgrenar hamnar i normalfallet utanför den löpande förvaltningen.²⁷⁴ Normalt sett innebär inte heller den löpande förvaltningen en rätt för en verkställande direktör att företa processuella åtgärder, vilket dock kan variera beroende på den verksamhet

---

²⁶⁷ Bergström & Samuelsson, 2015, s. 89; Åhman, 1997, s. 568.

²⁶⁸ Åhman, 1997, s. 569.

²⁶⁹ Sandström, 2017, s. 232.

²⁷⁰ Prop. 1975:103, s. 375.

²⁷¹ Sandström, 2017, s. 232 f.; Dotevall, 2015, s. 270 f.

²⁷² Dotevall, 2015, s. 321 f.; Prop. 1975:103, s. 375.

²⁷³ Bergström & Samuelsson, 2015, s. 90; Åhman, 1997, s. 568.

²⁷⁴ Åhman, 1997, s. 574 f.

som bedrivs.²⁷⁵ I RH 1995:87 uttryckte hovrätten att den verkställande direktören hade behörighet att utfärda en rättegångsfullmakt eftersom åtgärden som rättegångsfullmakten avsåg föll inom den löpande förvaltningen.

Den verkställande direktörens förvaltningskompetens inom bolaget kan ges ett mer begränsat eller mer vidsträckt tillämpningsområde beroende på styrelsens direktiv och arbetsfördelning mellan organen.²⁷⁶ Även det i bolagsordningen uttryckta verksamhetsföremålet utgör i viss mån en ram för bolagsorganens förvaltningskompetens. Aktieägarna har därigenom möjlighet att via klargöranden av bolagets verksamhetsföremål delvis avgränsa handlingsutrymmet för bolagsorganen.²⁷⁷ Föreskrifter i bolagsordning och inskränkningar från styrelsen påverkar dock inte den verkställande direktörens behörighet.²⁷⁸

Vad avser ett utökat eller begränsat ansvarsområde inom bolaget ska återigen uppmärksammas att sådana instruktioner inte får genomföras i sådan utsträckning att bolagsorganens ställning blir mindre självständig än vad som avsetts med den aktiebolagsrättsliga kompetensfördelningen. Ett sådant förfarande, med en annan maktfördelning mellan bolagsorganen, anses strida mot grundtankarna bakom lagstiftningen.²⁷⁹ Reglerna kring bolagsorganens ställning är tvingande och det är fördelaktigt för såväl bolagets egna medlemmar som för utomstående att det finns en tydlig uppdelning mellan organen.²⁸⁰

4.4.4 Bedömning av löpande förvaltning i rättspraxis

Det finns relativt få rättsfall där bedömningar gjorts avseende en verkställande direktörs behörighet. Nedan följer en kort redogörelse av de rättsfall som frekvent återkommer inom litteraturen avseende vad som innefattas i ett aktiebolags löpande förvaltning. Det ska beaktas att rättsfallen från 1958 och 1968 tillkom innan det långtgående godtrosskyddet för tredje man introducerades.

Vid bedömningen i NJA 1958 s. 186 konstaterade HD att en verkställande direktör i ett aktiebolag som bedrev biografrörelse inte hade behörighet att

---

²⁷⁵ Åhman, 1997, s. 582 ff.

²⁷⁶ Sandström, 2017, s. 232 f.; Dotevall, 2015, s. 270 f.

²⁷⁷ Dotevall, 2015, s. 323.

²⁷⁸ Andersson, Johansson & Skog, 2019, s. 8:91-94; Nerep, Adestam & Samuelsson, Lexino, kommentar till aktiebolagslagen 8 kap. 42 §, avsnitt 2.1-4.

²⁷⁹ Prop. 1997/98:99, s. 79; Prop. 1975:103, s. 374.

²⁸⁰ Johansson, 2018, s. 131.

ensamt ingå ett avtal med ett bolag som innebar en ensamrätt för motparten att under 5 års tid visa sina filmer i bioograferna. Avtalet ansågs vara av så stor betydelse för aktiebolaget att det inte kunde anses falla inom den löpande förvaltningen, vilket motparten måste ha insett.

I NJA 1968 s. 375 ingick Fastighetsaktiebolaget Hötorget ett avtal avseende hyra av lokal med bolaget Vivel. Hyresavtalet sträckte sig över 25 år och inkluderade en bestämmelse om att hyran skulle bestämmas på samma sätt som för övriga hyresgäster. Vid ett senare tillfälle inträdde en ny part i Vivels ställe, till vilka Hötorgets verkställande direktör uttryckte att hyran skulle bli lägre än avtalet föreskrev. En tvist uppstod där en av frågorna var huruvida en sådan muntlig överenskommelse föll inom den verkställande direktörens behörighet. HD kom fram till att så inte var fallet. Avtalen reglerade hur hyressättningen skulle ske och skälen för det, och tydliggjorde att det var av stor betydelse för fastighetsaktiebolaget och samtliga hyresgäster att hyressättningen genomfördes likadant för alla. Därför ansågs det inte falla inom den löpande förvaltningen att reglera hyran på annat sätt, och motparten borde insett detta med tanke på regleringen i avtalet.

HD konstaterade i NJA 1995 s. 437 att en verkställande direktör i ett fondkommissionsbolag handlat utanför den löpande förvaltningen genom att ingå avtal om förvärv av aktier, optionsrätter och konvertibla skuldebrev i ett annat bolag, till ett värde av totalt 22 500 000 SEK. Anledningen var värdet av förvärvet och den förändring av fondkommissionsbolagets ägarandel i det andra bolaget som förvärvet skulle leda till. Även i detta fall ansågs att motparten borde insett att det inte föll inom den löpande förvaltningen.

4.5 Analys av de aktiebolagsrättsliga behörighetsreglerna

4.5.1 Analysens syfte

Jag har nu redogjort för det aktiebolagsrättsliga systemet, med fokus på den ansvarsfördelning som föreligger mellan bolagsorganen och vad detta innebär i huvudsak för den verkställande direktörens förmåga att rättshandla för bolaget. Jag har även beskrivit hur begreppsparat behörighet och befogenhet används inom aktiebolagsrätten. Med stöd i detta material avser jag nu att svara på uppsatsens två sista frågeställningar, vilka är:

- Vilka omständigheter tillmäts betydelse vid fastställandet av behörigheten för en verkställande direktör enligt reglerna i ABL?

- Bör de principer som kommer till uttryck i den tillitsgrundade fullmakten tillämpas vid en bedömning avseende en verkställande direktörs behörighet enligt ABL?

4.5.2 Den verkställande direktörens behörighet

Med behörighet avses vad ett bolagsorgan kan göra med bindande verkan. Den behörighet som bolagsorganen besitter tillkommer via den legala funktionsfördelningen enligt ABL. Som ovan beskrivits finns det inom aktiebolagsrätten tvingande regler om funktionsfördelningen mellan bolagsorganen och det är denna som ligger till grund för behörigheten. Det ska alltså göras en distinktion mellan den rätt som finns att företräda bolaget enligt ABL, och den rätt som finns enligt det interna förhållandet att fatta beslut för bolaget.

En verkställande direktörs behörighet kommer ur 8 kap. 36 § ABL, med hänvisning till 29 § ABL, och det legala uppdraget att sköta bolagets löpande förvaltning. Bolagsstämman och styrelsen har möjligheten att i viss utsträckning fördela ansvaret på annorlunda sätt än vad ABL föreskriver, exempelvis genom att styrelsen tar på sig ansvaret för vissa ärenden som egentligen faller inom bolagets löpande förvaltning. Det interna förhållandet, alltså hur den faktiska ansvarsfördelningen ser ut inom respektive bolag, påverkar dock inte den aktiebolagsrättsliga behörigheten. Trots bolagets förmåga att till en viss gräns fördela ansvar och uppdrag på annat sätt än vad som anges enligt ABL, får det ingen verkan för bolagsorganens lagstadgade rätt att företräda bolaget och rättshandla med utomstående parter.

Vid fastställandet av verkställande direktörs behörighet och vad som faller inom den löpande förvaltningen, ska hänsyn tas till den aktuella verksamhetens art och omfattning. Dessa två aspekter är de som avgör vad som är att anse som den löpande förvaltningen för ett bolag. Dessa ska sedan prövas mot den aktuella rättshandlingen.

Utgångspunkten är att åtgärder som inte är ovanliga eller av stor betydelse, med beaktande av verksamhetens art och omfattning, faller inom den löpande förvaltningen. Vid avgörande av behörigheten krävs därför insikt i vilken typ av verksamhet som bedrivs och hur omfattande verksamheten är. Den aktuella rättshandlingen bedöms sedan för att avgöra om den kan falla inom löpande förvaltningen eller om den är av osedvanlig beskaffenhet eller av stor betydelse för bolagets vidkommande. Den löpande förvaltningen avser i huvudsak återkommande åtgärder inom bolagets normala drift. Här kan man dra en parallell till den allmänna ställningsfullmakten som tar sikte på schablonartade och vanligt återkommande åtgärder. Viss likhet går alltså att

hitta mellan dessa två regelverk och avseende hur en verkställande direktörs behörighet avgränsas.

Det blir alltså fråga om en sammantagen bedömning av vad verksamhetens art innebär och hur omfattande den är, för att avgöra vilka rättshandlingar som verkställande direktören får företa. Uttalanden i förarbeten och doktrin visar att några omständigheter som påverkar bedömningen huruvida rättshandlingar faller inom den löpande förvaltningen är (i) typen av rättshandling, (ii) avtalsinnehåll, (iii) det totala värdet som rättshandlingen avser samt (iv) den tidsrymd som rättshandlingens förpliktelser sträcker sig över. Rättshandlingar som generellt sett faller inom den löpande förvaltningen är anställningsavtal inom verksamheten och vanliga affärsavtal med såväl leverantörer som kunder. Borgensförbindelser för bolaget, långfristiga hyresavtal eller avtal som avser köp eller försäljning av hela verksamhetsgrenar anses dock generellt sett falla utanför den löpande förvaltningen.

Detta är dock generella utgångspunkter, och bedömningen ska alltid ske i förhållande till den enskilda verksamheten. Vad som är av ovanlig art eller stor betydelse beror givetvis på det enskilda bolagets förutsättningar. Det är uppenbart att en rättshandling som avser ett värde av 1 miljon SEK får olika stor betydelse för ett bolag som under ett år omsätter 10 miljoner SEK, respektive ett bolag som under samma period omsätter 10 miljarder SEK. En sådan rättshandling blir av betydligt större betydelse för det mindre bolaget, medan det för det större bolaget kan anses vara en helt vardaglig rättshandling. Rättsfallet RH 1995:87 är ett exempel på att det alltid måste göras en bedömning i förhållande till den aktuella verksamheten. Doktrinen anger att processuella åtgärder generellt sett är sådant som faller utanför vad den verkställande direktören har att ansvara för enligt den löpande förvaltningen. I det ovan nämnda rättsfallet kom hovrätten dock fram till att på grund av verksamhetens art och att rättegångsfullmakten avsåg en tvist gällande en fråga som föll inom de åtgärder som vidtogs inom den löpande förvaltningen, förelåg behörighet att utfärda en processhandling. Genom beaktande av den aktuella verksamheten ansågs alltså en rättshandling som normalt faller utanför den löpande förvaltningen i detta fallet omfattas av den löpande förvaltningen.

Sammantaget anser jag att behörighetsbedömningen för en verkställande direktör enligt ABL i flertalet hänseenden påminner om utgångspunkterna för den allmänna ställningsfullmakten. Det anges ett liknande förhållningssätt till vilken typ av rättshandlingar som generellt sett ska hanteras, vilket för den verkställande direktören är vanligt förekommande ärenden för bolagets drift. Avgörande är rättshandlingstypen, de förpliktelser rättshandlingen

föreskriver, det totala värdet samt vilka tidsramar som avses. Allt detta ska sedan sättas i relation till det enskilda företags förutsättningar och omfattningen och arten av verksamheten. Jag uppfattar det som att detta förfarande delvis kan liknas vid sedvanebedömningen som tillämpas när det rör sig om en allmän ställningsfullmakt. Skillnaden är att det inte blir fråga om vad sedvänja föreskriver avseende en viss ställning utan istället avser vad som är sedvanligt rättshandlande för bolagets vidkommande med beaktande av bolagets art och omfattning. På detta sätt avgörs vad som är den löpande förvaltningen och den behörighet som den verkställande direktören tillskrivs enligt ABL.

4.5.3 Den tillitsgrundade fullmaktens tillämpbarhet inom aktiebolagsrätten

Inom avtalsrätten och fullmaktsinstitutet har tillitsprincipen fått ökat genomslag, vilket fått betydelse för omfattningen av ställningsfullmaktens tillämpningsområde och hur bedömningen av en behörighet kan genomföras. Genom införandet av den tillitsgrundade fullmakten tydliggörs att fullmakter inte enbart uppkommer via en huvudmans viljeförklaring utan att en fullmakt även kan grunda sig i en motparts befogade tillit. Även om den tillitsgrundade fullmakten inte får det genomslag som namnet tyder på, innebär den att en vidsträckt behörighet kan föranledas av den befogade tillit som en motpart skapat sig baserat på omständigheter härrörande från huvudmannen. Frågan uppkommer då om detta tankesätt även ska kunna tillämpas inom aktiebolagsrätten och resultera i en mer vidsträckt behörighet för en verkställande direktör, än den lagreglerade behörigheten som uppkommer via ABL.

Vid denna bedömning anser jag att följande förhållanden bör beaktas.

Tanken bakom tillitsprincipen är att en motpart ska kunna förlita sig på den uppfattning den får av en viljeförklaring, även om den inte överensstämmer med avgivarens faktiska vilja. Något som skiljer den avtalsrättsliga ställningsfullmakten och den verkställande direktörens legala ställföreträdarskap, är befintligheten av en viljeförklaring från huvudmannen. Ställningsfullmakten är en självständig fullmakt som tillkommer via en viljeförklaring från huvudmannen, även om viljeförklaringen inte är lika tydlig som vid exempelvis en skriftlig fullmakt. Genom att placera en person i en viss ställning anses huvudmannen ge uttryck för en vilja att personen ska besitta en viss behörighet att rättshandla med för huvudmannen bindande verkan. Detta skiljer sig enligt min uppfattning från hur den verkställande direktören erhåller behörighet enligt aktiebolagsrätten. Det går givetvis att påstå att det utgör en motsvarande viljeförklaring då styrelsen för bolagets

räkning utser en person till verkställande direktör, och därigenom uttrycker en vilja genom att placera personen på den positionen. Likt en ställningsfullmäktig erhåller den verkställande direktören en ställning via avtal med huvudmannen. Särskilt för de privata aktiebolagens del kan detta anses vara fallet, eftersom det där inte finns ett krav på att ha en verkställande direktör.

Jag anser dock att viljeförklaringsmomentet skiljer sig åt mellan dessa system med anledning av att det är ABL som föreskriver att det ska finnas en verkställande direktör. Jag anser därför att det inte blir fråga om en sådan viljeförklaring som gör sig gällande inom avtalsrätten. När en arbetsgivare väljer att anställa en person för en annan tjänst än som verkställande direktör utgör det i större mån en viljeförklaring. Anställningen sker då enligt min uppfattning av en fri vilja, medan anställningen av en verkställande direktör snarare ter sig som en påtvingad vilja för en tjänst som regelverket belyser som nödvändig.

En ytterligare skiljelinje är att för en verkställande direktör är det lagen som via tvingande regler föreskriver en oinskränkbar behörighet, vilket inte är fallet vid den avtalsrättsliga ställningsfullmakten. Vid en ställningsfullmakt är det visserligen inte lika fritt för huvudmannen att bestämma behörighetens gränser som vid andra självständiga fullmakter. Ställningen och den behörighet som följer av lag eller sedvänja utgör ramarna, men det finns fortfarande en viss möjlighet för huvudmannen att via viljeförklaringar tydliggöra en ställningsfullmäktigs behörighet. Denna möjlighet har inte aktiebolagen avseende den verkställande direktörens behörighet. I och med att behörigheten är oinskränkbar har huvudmannens vilja ingen möjlighet att få genomslag.

Därför anser jag att anställandet av en verkställande direktör inte ger uttryck för en likvärdig viljeförklaring som den som gör sig gällande inom avtalsrätten vid anställandet av en ställningsfullmäktig, trots vissa likheter.

Behörighet tillkommer en verkställande direktör som ett resultat av lagens tvingande bestämmelser, och enligt min åsikt saknas en sådan viljeförklaring som gör sig gällande inom avtalsrätten. Därför anser jag att detta talar emot att de principer som kommer till uttryck i den tillitsgrundade fullmakten bör tillämpas och tillåtas påverka bedömningen av en verkställande direktörs behörighet. Det finns fler omständigheter vid en ställningsfullmakts uppkomst som kan kopplas till en faktisk vilja än vid anställandet av en verkställande direktör. Det uttryck som gör sig gällande inom aktiebolagsrätten är enligt min uppfattning snarare en form av påtvingad vilja.

Vidare ska även det aktiebolagsrättsliga systemet, och den organisation som ABL föreskriver, beaktas. Vid en genomgång av aktiebolagsrätten är det enligt min uppfattning tydligt att det aktiebolagsrättsliga systemet är utformat med eftertanke och med beaktandet av flertalet föreliggande intressen. Lagstiftaren har i ABL föreskrivit en funktionsfördelning mellan de olika organen som ska överensstämja mellan samtliga aktiebolag. Till att börja med uttrycks att fördelningen mellan de olika bolagsorganen gjorts på aktuellt sett för att förenkla för bolagen. Det ska finnas en förutsebarhet inom bolagen avseende var olika ärenden ska hanteras och vem som ska fatta olika former av beslut.

Det framkommer av uttalanden i förarbetena till ABL att den funktionsfördelning som ABL föreskriver ska bibehållas. Bolagsorganen besitter en viss förmåga att förändra den interna ansvarsfördelningen, men detta får inte genomföras i allt för hög utsträckning. Tvärtom är bolagen förhindrade att förändra den aktiebolagsrättsliga fördelningen på sådant sätt att bolagsorganen i praktiken inte har den självständiga roll de ska ha enligt ABL. Vid det fall att bolagen trots det genomför en sådan ingående ansvarsfördelning störs balansen inom bolaget, och ett sådant förfarande anses strida mot grundtankarna bakom lagstiftningen. Av detta drar jag slutsatsen att trots att det finns en möjlighet att i viss utsträckning fördela ansvaret på ett annat sätt inom respektive bolag, är denna möjlighet i praktiken kraftigt begränsad genom kravet att ansvarsfördelningen måste vara förenlig med den aktiebolagsrättsliga regleringen och tankarna bakom lagstiftningen.

Den lagreglerade indelningen bidrar även med förutsebarhet för utomstående parter som ska rättshandla med aktiebolag. Genom att lagstiftaren föreskrivit objektiva regler som innebär att verkställande direktörer ska ha likvärdiga roller inom samtliga aktiebolag, bidrar det enligt min uppfattning till att tredje mans intressen beaktas. Detta eftersom det blir lättare för dem att skaffa sig en huvudsaklig förståelse för hur en verkställande direktör får rättshandla för bolagets räkning. Tack vare den aktiebolagsrättsliga regleringen tillgodoses därmed inte enbart företagens intresse av förutsebarhet avseende hur bolagets organisation ska se ut, utan även tredje mans intresse av att på ett enklare sätt kunna rättshandla med olika aktiebolag.

Jag anser därför att även det aktiebolagsrättsliga regelverket och syftena bakom detta, talar emot att de principer som kommer till uttryck i den tillitsgrundade fullmakten bör tillämpas vid behörighetsbedömning för en verkställande direktör. Det lagstadgade systemet bidrar till tydlighet och förutsebarhet för såväl aktiebolagen själva som för tredje man, och lagstiftaren har tydligt markerat att balansen mellan organen inte får förändras

i någon nämnvärd utsträckning. Jag anser därför att en tillämpning av den tillitsgrundade fullmakten dels hade motverkat parternas förutsebarhet, dels att det hade riskerat att strida mot det aktiebolagsrättsliga regelverket och grundtankarna bakom lagstiftningen.

Slutligen ska även det redan befintliga skyddet för tredje man som är inkluderat vid reglerna om bolagsorganens kompetensöverskridanden beaktas. Som konsekvens av ett EU-direktiv finns redan ett långtgående skydd för godtroende tredje man. Till skillnad från vad som gäller inom avtalsrätten innebär detta skydd att rättshandlingar under vissa förutsättningar kan binda bolag, även då en verkställande direktör överskrider sin behörighet. Det är detta skydd som föranlett mycket diskussion kring vad som ska kategoriseras som behörighet, eftersom det inte stämmer överens med hur begreppet används i AvtL.

Den aktiebolagsrättsliga regleringen innebär att en verkställande direktör kan binda bolaget trots ett rättshandlande utöver sin behörighet, under förutsättning att motparten är i god tro. För att undgå bundenhet är det bolaget som har bevisbördan för att motparten ska anses vara i ond tro, och därför insett eller borde insett att den verkställande direktören handlat utanför sin behörighet. Det ska även beaktas att en verkställande direktör vid speciella förutsättningar har en extraordinär behörighet att rättshandla utanför den löpande förvaltningen, då beslut från styrelsen inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för bolaget.

I praktiken innebär detta att en verkställande direktör redan enligt det aktiebolagsrättsliga regelverket har en utökad behörighet vid motpartens goda tro. Bedömningen kan därmed resultera i att motpartens tillit föranleder en mer vidsträckt behörighet i det enskilda fallet. Jag anser därför att det skydd som en tillitsgrundad fullmakt eventuellt hade kunnat bidra med, redan tillgodoses genom det aktiebolagsrättsliga regelverket och godtrosskyddet för tredje man.

Med hänsyn till samtliga dessa omständigheter drar jag slutsatsen att de principer som kommer till uttryck i den tillitsgrundade fullmakten inte bör tillämpas vid bedömningen av en verkställande direktörs behörighet enligt ABL. Detta med anledning av skillnaden i hur en verkställande direktör erhåller sin behörighet och frånvaron av en sådan viljeförklaring från huvudmannen som gör sig gällande vid en anställning som föranleder en ställningsfullmakt. Utöver detta anser jag att en sådan tillämpning skulle stå i strid med syftena bakom den aktiebolagsrättsliga regleringen och motverka den förutsebarhet som regelverket innebär för såväl bolagen som tredje man. Slutligen är min uppfattning att en tillämpning inte heller skulle vara

nödvändig på grund av det skydd för godtroende tredje man som ABL redan föreskriver.

5 Sammanfattande slutsatser

Avslutningsvis kan uppsatsen och svaren på frågeställningarna summeras enligt följande.

Vad har rättsutvecklingen inom ställningsfullmaktens område inneburit för ställningsfullmaktens tillämpbarhet?

Genom årens lopp har det vid sidan av den allmänna ställningsfullmakten vuxit fram kompletterande fullmaktstyper. Dessa fullmaktstyper innebär att en behörighetsbedömning inte enbart tar sikte på vad lag eller sedvänja föreskriver utan fler omständigheter tillmäts betydelse och påverkar bedömningen. Allt mer hänsyn tas till tilliten hos tredje man, och hur en motpart uppfattat en rättshandlande persons behörighet. Sedvänja har därmed inte längre lika stor betydelse vid behörighetsbedömningen och tredje mans rättmätiga tillit tillmäts allt mer betydelse.

Utvecklingen ger sammantaget uttryck för ett ökat genomslag för tillitsprincipen och ett rättsläge som i högre utsträckning än tidigare värnar om omsättningens intresse. Behörigheten kan bli mer vidsträckt beroende på förutsättningarna i det enskilda fallet och kan anses föreligga i fler situationer än vad som var möjligt tidigare. Rättsutvecklingen inom ställningsfullmaktens område har därmed inneburit att ställningsfullmaktens tillämpbarhet har ökat.

Vad avses med en tillitsgrundad fullmakt?

Den tillitsgrundade fullmakten etablerades i de två rättsfallen NJA 2013 s. 659 och NJA 2014 s. 684. I dessa rättsfall gav HD uttryck för att en fullmakt inte enbart kan grundas i en viljeförklaring från huvudmannen, utan att även en befogad tillit från motparten kan få motsvarande betydelse. HD bekräftade därigenom att en motparts befogade tillit att rättshandlande sker med en behörig person kan innebära att huvudmannen blir avtalsrättsligt bunden. HD redogjorde genom rättsfallen för vilka omständigheter som ska beaktas vid en sådan tillitsbedömning och vad som gör tilliten befogad.

Genom 2014 års fall utvecklade HD det så kallade härröranderekvisitet. Detta föreskriver att de omständigheter som ligger till grund för en befogad tillit ska härröra från, och ha en tydlig koppling till, huvudmannen. HD införde även ett insiktsrekvisit som innebär att huvudmannen måste haft erforderlig insikt om att en motpart skulle kunna skapa sig en befogad tillit i

behörighetshänseende för att avtalsbundenhet ska uppkomma. Detta innebär att befogad tillit inte föranleder en fullmakt om huvudmannen inte haft en sådan insikt. Detta reducerar värdet av tillitsprincipen och är inte förenligt med HD:s uttalande om att befogad tillit ska kunna grunda en fullmakt.

Vilka omständigheter tillmäts betydelse vid fastställandet av behörigheten för en verkställande direktör enligt reglerna i ABL?

En verkställande direktör tillskrivs en behörighet att rättshandla för bolaget via reglerna i ABL. Denna behörighet tar sikte på den verkställande direktörens uppdrag att ansvara för bolagets löpande förvaltning och omfattar de rättshandlingar som kan anses falla inom ramarna för detta uppdrag. Med detta avses generellt sett sådana rättshandlingar som är vanligt förekommande inom ett bolags verksamhet.

Vid fastställandet av en verkställande direktörs behörighet tas hänsyn till bolagets förutsättningar och den aktuella rättshandlingen. Utgångspunkten är att åtgärder som inte är ovanliga eller av stor betydelse med beaktande av verksamhetens art och omfattning, faller inom den löpande förvaltningen. Avgörande är även (i) typen av rättshandling, (ii) avtalsinnehåll, (iii) det totala värdet som rättshandlingen avser samt (iv) den tidsrymd som rättshandlingens förpliktelser sträcker sig över. Detta ska sedan sättas i relation till det enskilda bolagets förutsättningar och omfattningen och arten av verksamheten. Med beaktande av samtliga dessa omständigheter avgörs en verkställande direktörs behörighet enligt ABL.

Bör de principer som kommer till uttryck i den tillitsgrundade fullmakten tillämpas vid en bedömning avseende en verkställande direktörs behörighet enligt ABL?

När ett aktiebolag anställer en verkställande direktör uttrycks inte en likvärdig viljeförklaring från huvudmannen som görs gällande vid anställandet av någon som erhåller en ställningsfullmakt. En verkställande direktör ska utses till följd av föreskrifter i ABL och huvudmannen ger därför inte uttryck för en fri utan snarare påtvingad vilja. Den verkställande direktörens behörighet är dessutom oinskränkbar, vilket innebär att huvudmannen inte har möjlighet att genom viljeförklaringar påverka behörighetens omfattning.

Det aktiebolagsrättsliga systemet och den ansvarsfördelning som föreskrivs bidrar till tydlighet och förutsebarhet för såväl aktiebolagen själva som för tredje man. Den lagreglerade fördelningen mellan bolagsorganen ska bibehållas och om bolagen genomför en annan ansvarsfördelning riskerar de att bryta mot grundtankarna bakom lagstiftningen. En tillämpning av

principerna som kommer till uttryck i den tillitsgrundade fullmakten hade därför motverkat parternas förutsebarhet, samt riskerat att strida mot det aktiebolagsrättsliga regelverkets uppbyggnad.

Slutligen kan konstateras att en tillämpning av de principer som kommer till uttryck i den tillitsgrundade fullmakten inte heller hade varit nödvändig. Det aktiebolagsrättsliga regelverket tillskriver en godtroende motpart ett långtgående skydd, vilket innebär att en verkställande direktör redan enligt det aktiebolagsrättsliga regelverket i praktiken kan erhålla en utökad behörighet vid motpartens goda tro. Det skydd som en tillitsgrundad fullmakt eventuellt hade kunnat bidra med tillgodoses redan genom det aktiebolagsrättsliga regelverket.

Slutsatsen är därför att de principer som kommer till uttryck i den tillitsgrundade fullmakten inte bör tillämpas inom aktiebolagsrätten och vid bedömningen av en verkställande direktörs behörighet enligt ABL.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Sverige

Förslag till lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetens område, lag om avbetalningsköp m.m., avg. d. 31 jan. 1914 av därtill utsedda kommitterade. Stockholm 1914. (Försl.).

SOU 1941:9 Lagberedningens förslag till Lag om aktiebolag m.m.

Prop. 1975:103 Om förslag till ny aktiebolagslag, m.m.

Prop. 1993/94:196 Ändringar i aktiebolagslagen.

Prop. 1997/98:99 Aktiebolagets organisation.

Europeiska unionens råd

Rådets första direktiv av den 9 mars 1968 om samordning av de skyddsåtgärder som krävs i medlemsstaterna av de i artikel 58 andra stycket i fördraget avsedda bolagen i bolagsmännens och tredje mans intressen, i syfte att göra skyddsåtgärderna likvärdiga inom gemenskapen, 68/151/EEG.

Internationella avtalsrättsliga kodifikationer

Draft Common Frame of Reference, 2009, (DCFR).

Unidroit Principles of International Commercial Contracts, 2016, (PICC).

Litteratur

Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars & Lindell-Frantz, Eva: *Avtalsrätt I*, 14 uppl., Juristförlaget, Lund, 2016.

Andersson, Sten, Johansson, Svante & Skog, Rolf: *Aktiebolagslagen: en kommentar - Del 1 kap. 1–10, med supplement 14, april 2019*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2019.

Bergström, Clas & Samuelsson, Per: *Aktiebolagets grundproblem*, 5, [uppdaterade och rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015.

Dotevall, Rolf: *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*, 1 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015.

Grönfors, Kurt & Dotevall, Rolf: *Avtalslagen: en kommentar*, 5 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016.

Grönfors, Kurt: *Ställningsfullmakt och bulvanskap*, Norstedt, Stockholm, 1961.

Johansson, Svante: *Svensk associationsrätt i huvuddrag*, 12, omarbetade uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2018.

Kleineman, Jan: ”Rättsdogmatisk metod”, s. 21–46. I Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2018.

Ramberg, Jan & Ramberg, Christina: *Allmän avtalsrätt*, 11 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2019.

Sandgren, Claes: *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 4 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2018.

Sandström, Torsten: *Svensk aktiebolagsrätt*, 6 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2017.

Sevenius, Robert: *Bolagsstyrning*, 1 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2007.

Skog, Rolf: *Rodhes aktiebolagsrätt*, 25 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2018.

Svensson, Ola: *Viljeförklaringen och dess innehåll: om avtalsrättslig begreppsbildning och systematik*, Nerenius & Santérus, Diss. Lund: Univ., Stockholm, 1996.

Åhman, Ola: *Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten: om aktiebolagets ställföreträdare och gränserna för deras representationsrätt*, Iustus, Diss. Uppsala: Univ., Uppsala, 1997.

Artiklar

Dotevall, Rolf: ”Anmälan av Ola Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten. Om aktiebolagets ställföreträdare och gränserna för deras representation”. I: *Svensk juristtidning*, 1998, s. 712–718.

Dotevall, Rolf: ”Något om ställningsfullmaktens utveckling”. I: *Svensk juristtidning*, 2003, s. 637–644.

Grönfors, Kurt: ”Löftesprincipen, tillitsteorin och avtalslagen”. I: *Juridisk tidskrift*, nr. 2 1992/93, s. 267–273.

Jareborg, Nils: ”Rättsdogmatik som vetenskap”. I: *Svensk juristtidning*, 2004, s. 1–10.

Kleineman, Jan: ”Till frågan om rättsvetenskapen som omedelbart verkande rättsskälla”. I: *Juridisk tidskrift*, nr 4 1994/95, s. 621–646.

Lundberg, Konrad: ”Ytterligare om tillitsfullmakter”. I: *Juridisk tidskrift*, nr. 3 2015/16, s. 735–740.

Ramberg, Christina: ”HD:s moderna fullmaktslära”. I: *Juridisk tidskrift*, nr. 2 2013/14, s. 406–413.

Svensson, Ola: ”Viljeförklaring och tillitsfullmakt - några kritiska reflexioner kring ett rättsfall”. I: *Juridisk tidskrift*, nr 2 2015/16, s. 330–356.

Stridsberg, Christine: ”Tillitsfullmakter – nytt klargörande om befogad tillit som behörighetsgrund”. I: *Juridisk tidskrift*, nr. 3 2014/15, s. 619–629.

Elektroniska källor

Munukka, Jori: *Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, Lexino*, kommentar till 1 kap. 1 § uppdaterad den 2016-01-28, <https://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se/b/documents/527211?st=lexino&t=ANNOTATIONS#FS1915-0218_K0_P1>, hämtat 2020-02-14; kommentar till 2 kap. 10 § uppdaterad den 2017-02-22, <https://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se/b/documents/527211?st=lexino&t=ANNOTATIONS#FS1915-0218_K0_P10>, hämtat den 2020-03-17; kommentar till 2 kap. 11 § uppdaterad den 2012-11-23, <https://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se/b/documents/527211?st=lexino&t=ANNOTATIONS#FS1915-0218_K0_P11>, hämtat den 2020-03-17.

Nationalencyklopedin: ”viljeteorin”,
<<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/viljeteorin>>,
hämtat 2020-02-20.

Nationalencyklopedin: ”tillitsteorin”,
<<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/tillitsteorin>>,
hämtat 2020-02-20.

Nerep, Adestam & Samuelsson: *Aktiebolagslag (2005:551)*, Lexino,
kommentar till 1 kap. 1 § uppdaterad den 2020-01-01, <https://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se/b/documents/531649?st=lexino&t=ANNOTATIONS#SFS2005-0551_K1_P1>, hämtat 2020-04-03; kommentar till 8 kap. 42 §
uppdaterad den 2019-07-01, <https://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se/b/documents/531649?st=lexino&t=ANNOTATIONS#SFS2005-0551_K8_P42>, hämtat 2020-04-21.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1906 s. 405.

NJA 1943 s. 316.

NJA 1956 s. 656.

NJA 1958 s. 186.

NJA 1968 s. 375.

NJA 1969 s. 185.

NJA 1972 s. 408.

NJA 1974 s. 706.

NJA 1990 s. 591.

NJA 1992 s. 168.

NJA 1992 s. 782.

NJA 1995 s. 437.

NJA 1998 s. 304.

NJA 2001 s. 191 I & II.

NJA 2002 s. 244.

NJA 2013 s. 659.

NJA 2014 s. 684.

Övriga svenska domstolar

Svea hovrätt, RH 1995:87.